

LÄÄNE-SAARE VALLA ARENGUKAVA

2015–2023 (2030)

Sisukord

1. LÄÄNE-SAARE VALLA PRAEGUNE OLUKORD JA ARENGUSUUNDUMUSED	4
1.1 ASUKOHT JA TERRITOORIUM	4
1.2 ASUSTUS JA RAHVASTIK.....	6
1.3 TÖÖHÕIVE.....	9
2. KOHALIKU OMAVALITSUSE JUHTIMINE JA HALDAMINE	11
2.1. VALLA JUHTIMINE	11
2.2. KOHALIK EELARVE.....	11
2.3 KOONDHINNANG PRAEGUSELE OLUKORRALE	12
2.4 VALITSEMISEKS VAJALIKUD HOONED JA RAJATISED	13
3. LÄÄNE-SAARE VALLA ARENGUNÄGEMUS	14
3.1. VISIOON AASTAKS 2023	14
3.2. STRATEEGILISED EESMÄRGID	14
4. VALDKONDLIKUD ARENGUEESMÄRGID JA KAVANDATAVAD TEGEVUSED	16
4.1. HARIDUS.....	16
4.2.NOORSOOTÖÖ	19
4.3. KULTUUR.....	20
4.4. SPORT JA VABA AEG	23
4.5. SOTSIAALHOOLEKANNE JA TERVISHOID.....	25
4.6. ETTEVÕTLUS, TURISM JA PUHKEMAJANDUS	27
4.7. LOODUS- JA KESKKONNAKAITSE.....	29
4.8. JÄÄTMEKÄITLUS.....	31
4.9. HEAKORD	33
4.10. TURVALISUS	34
4.11. TEHNILINE TARISTU.....	36
4.11.1. TEED, TÄNAVAD, VEONDUS JA SADAMAD.....	36
4.11.2. SOOJA- JA ENERGIAMAJANDUS.....	37
4.11.3. VEEVARUSTUS JA KANALISATSIOON	38
4.12. PLANEERIMINE	40
4.13. KÜLAELU JA KODANIKUALGATUSLIK TEGEVUS.....	41
4.14. INFOTEHNOLOOGIA	42
LISA 1.....	45

SISSEJUHATUS

Lääne-Saare vald moodustati 13. detsembril 2014. aastal pärast 7. detsembri 2014. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimisi ning endiste Kaarma, Kärla ja Lümanda valdade ühinemist. Käesolev Lääne-Saare valla esimene arengukava koondab ühinenud valdade andmed ja pikaajalised suundumused ühtseks tervikuks.

Arengukava on valla arengustrateegiast lähtuv pika- ja lühiajalisi arengueesmärke määratlev ja nende elluviimise võimalusi kavandav seadusandlik dokument. Arengukava peab mistahes eelarveaastal hõlmama vähemalt nelja eelseisvat eelarveaastat. Arengukava ja eelarvestrateegia põhjal koostakse valla eelarve, võetakse kohustusi ning kavandatakse investeeringuprojekte.

Lääne-Saare valla arengukavas 2015–2023 (2030) määratakse kindlaks valla lühi- ja pikaajalise arengu eesmärgid ning analüüsitakse nende elluviimise võimalusi. Arengukavas arvestatakse tasakaalustatult valla majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja loodusliku keskkonna arengu pikaajalisi suundumusi ja vajadusi ning see on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele.

Arengukava koosneb neljast osast, millest esimeses antakse lühiülevaate Lääne-Saare vallast, selle territoriaalset asendist, rahvastikust, tööjõust ja ettevõtlusest, teises antakse ülevaade kohaliku omavalitsuse juhtimisest ja haldamisest, kolmandas käsitletakse valla arengu peamisi põhimõtteid ja strateegilisi eesmärgid, neljas sisaldab valdkondliku olukorra analüüsi, arengueesmärke ja nende saavutamiseks kavandatavaid tegevusi. Valla lähiaastate investeerimisprioriteedid on dokumendi lõpus olevas lisas.

Lääne-Saare valla arengukavas seatud eesmärkide saavutamine eeldab kõigi osapoolte tihedat koostööd. Mitmed eesmärgid on seatud maakonnaüleseks ning seotud koostöövõimalustega teiste Saare maakonna kohalike omavalitsustega.

Arengukava on koostatud valdkondlike töörühmade, juhtrühma, volikogu komisjonide ning avaliku arutelu vältel esitatud seisukohtade alusel.

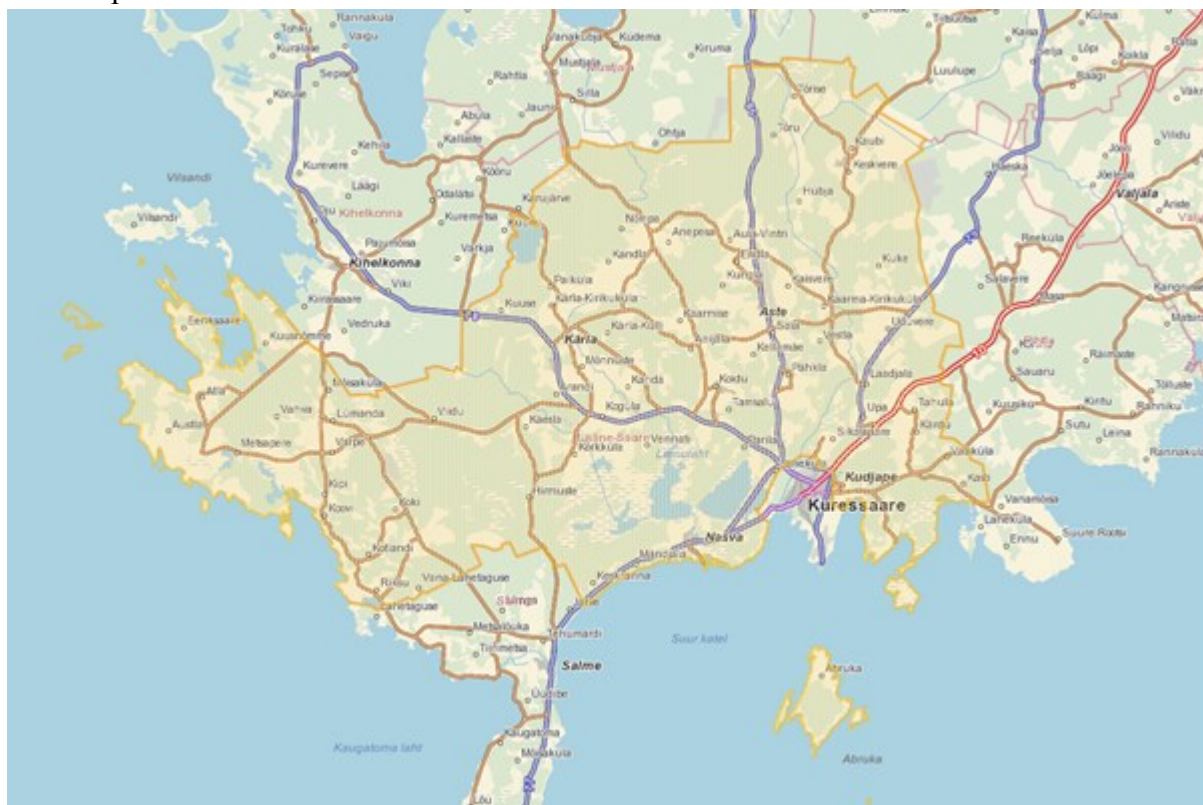
Arengukava ülevaatamise põhjalikum protsess toimus märts kuni september 2017, mille käigus kogutud andmete alusel on käesolev arengukava läbinud täieliku uuenduskuuri. 22.05.2017 toimus arengukava seminar, mille käigus analüüsiti esitatud ettepanekuid ja seati prioriteedid arengukava teksti muutmiseks. Ajavahemikul 03.07 – 06.07.2017 toimusid arengukava avalikud arutelud Lääne-Saare vallamajas, Kärlal, Lümandas ja Astes.

1. LÄÄNE-SAARE VALLA PRAEGUNE OLUKORD JA ARENGUSUUNDUMUSED

1.1 ASUKOHT JA TERRITOORIUM

Saaremaal Saare maakonnas asuv Lääne-Saare vald ümbritseb Kuressaare linna ning hõlmab ka Nootamaa saart (Eesti läänepoolseimat maismaa-ala). Valla koosseisu kuuluvad Abruka, Väike-Tulpe, Vahase, Loonalaid, Kasselaid ja teised väiksemad saared.

Valla pindala on 807,24 km², maismaapiiri pikkus 135 km ning merepiiri pikkus ca 200 km. Pindala poolest on Lääne-Saare vald Saaremaa suurim.

Joonis 1. Lääne-Saare valla asukoht

Valla territooriumil asub Saaremaa keskkõrgustik, kus asub Saaremaa kõrgeim punkt – Rauna mägi (58,4 m). Vallas asub Saaremaa suurim järv Mullutu-Suurlaht (1440 ha – suuruselt Eesti neljas järv) ja Karujärv (346 ha) ning looduskaitsealune Linnulaht. Nii Mullutu-Suurlaht kui ka Linnulaht on endised merelahed – rannajärved. Mullutu lahest lääne poole jääb ca 1000 ha suurune soostunud ala, kus on kolm poolenisti kinnikasvanud järve (Paadla, Vägara ja Kaalupi lahed). Tänu Nasva jõe le Mullutu-Suurlaht kalarikas. Kaarmise-Jõe maa karstialal paikneb Kaarmise järv (11,5 ha). Tehisjärvedest on suurim Tõrise järv (4,6 ha). Veerikkaimad ja suurima valgala on Nasva (306 km²), Põduste (206 km²), Lõve (159 km²) Kärkla (132 km²), Laugi (54,4 km²) ja Riksu jõgi (49,4 km²) ning Oriküla (38 km²), Irase (26,5 km²) ja Pähkla peakraav (22,2 km²). Laevatata on neist ainult Nasva jõgi (3,7 km). Pikimad vooluveekogud on Lõve (31,9 km), Põduste (30,5 km), Riksu (19,6 km) ja Püha jõgi (17,9 km) ning Laugi

(17,2 km), Irase (13,4 km) Oriküla peakraav (9,2 km). Valla suurimad allikad on Pähkla (Põhjatu) ja Paadla allikad, mille tootlikus on maksimaalselt 60 kuni 80 l/s, tavaliselt aga 30 kuni 35 l/s.

Lääne-Saare valla territoorium on rikas kaitsealade ning kaitstavate looduse üksikobjektide ja kaitsealuste liikide ohtruse poolest. Ligi neljandiku valla territooriumist moodustavad kaitstavad alad. Keskkonnainfo andmebaasi andmetel on Lääne-Saare vallas kokku 21 hoiu- ja 13 kaitseala, millest suurimad on Vilsandi rahvuspark (3751,24 ha), Viidumäe looduskaitseala (1502,90 ha) ning Mullutu-Loode (5220,6 ha), Karala-Pilguse (1200,16 ha) ja Kasti lahe (936,4 ha) hoiualad. Loodusreservaate on Lääne-Saare vallas kolm: Pätumaa (Viidumäe LKA), Innarahu (Vilsandi RP) ja Nootamaa loodusreservaat (Vilsandi RP). Kaitstavaid looduse üksikobjekte on territooriumil kokku 17, nende seas Abruca metsavahi rändrahn, Abruca saare I suurkivi, Aula karstiala, (H)ookivi, Kiratsi rändrahn, Pilguse metsõunapuu, Pühatu allikas, Vahase saare I hiidrahn, Vahase saare II hiidrahn ja Õunapuu põlistamm. Kaitsealuste liikide leiukohti on vallas 4026 ning nende püsielupaiku 45. Maardlaid on 25 ning neis kaevandatakse hästi- ja vähelagunenud turvast, viimistlusdolomiiti, keraamilist savi, nii ehitus- kui ka tehnoloogilist lubjakivi, ehitusliiva ja -kruusa, täiteliiva ja meremuda.

Territoriaalse asendi mõju valla arengule

Lääne-Saare valla, sh Kuressaare linna lähiümbruse areng sõltub suuresti sellest, kuidas areneb linna ja linnaümbruse taristu. Vähemtähtis ei ole ka ettevõtlus. Valla arengut on toetanud 2014. aasta ühinemisprotsess, kogu Saaremaa ja Kuressaare linna areng, Saaremaa hea tunnus ning rahuldav ligipääsetavus lennu- ja laevaliikluse näol. Territoriaalselt perifeersete külade olukorra muudab nõrgemaks kaugus tõmbekeskustest, halvemad teed ning kesine ühistranspordiühendus.

Kui endisel Kaarma vallal puudus ühtne vallakeskus, mis oli suuresti tingitud Kuressaare linna lähedusest, on endiste Kärla ja Lümanda valdade keskused välja arenenud ning seal on kättesaadavad enamik esmatarbeteenuseid.

Lääne-Saare valla Kuressaare lähedane asend on soodustanud äärelinnastumisega kaasnevat elanike sisserännet. Praegu on valla territooriumil mitu arenduspiirkonda, mis eeldatavasti mõjutavad jätkuvat sisserännet. Valla kaugemad külad on maalaadsed. Lähedus Kuressaare töö- ja õpikohtadele on soodustanud igapäevast pendelrännet vallast välja ja valda sisse. Valla asend loob ettevõtjatele soodsa tegevuskeskkonna. Tarbijaskond ja potentsiaalne tööjõud elavad lähedal. Kohaliku kaubandusvõrgu väljaarendamisel on konkurents Kuressaare linna suuremate keskustega määrav. Valla elanikud, kellest paljud on tööelu ja õppimisega seotud Kuressaare linnaga, kasutavad linnateenuseid ning vähem kohapealseid, see aga pärsib teenuste ja kaubanduse arendamist vallas. Mitme kõrgema tasandi teenuse, näiteks gümnaasiumihariduse kohapealse osutamise vajadus puudub, sest Kuressaares on kvaliteetne teenus kättesaadav.

1.2 ASUSTUS JA RAHVASTIK

Valla territooriumil on 115 asustusüksust: Abruka, Anepesa, Anijala, Ansi, Arandi, Aste, Asuküla, Atla, Aula-Vintri, Austla, Eeriksaare, Eikla, Endla, Haamse, Hakjala, Himmiste, Hirmuste, Hübja, Irase, Jootme, Jõe, Jõempa, Jõgela, Kaarma, Kaarma-Kirikuküla, Kaarmise, Kaisvere, Kandla, Karala, Karida, Kasti, Kaubi, Kellamäe, Keskranna, Keskvvere, Kipi, Kiratsi, Kogula, Koidu, Koidula, Koimla, Koki, Koovi, Kotlandi, Kuke, Kungla, Kuuse, Kuusnõmme, Kõrkküla, Käesla, Käku, Kärdu, Kärla-Kirikuküla, Kärla-Kulli, Laadjala, Laheküla, Laoküla, Leedri, Lilbi, Lümända, Lümända-Kulli, Maleva, Meedla, Metsaküla, Metsapere, Mullutu, Muratsi, Mõisaküla, Mõnnuste, Mändjala, Mätasselja, Nõmme, Nõmpa, Paevere, Paiküla, Paimala, Parila, Piila, Praakli, Põlluküla, Pähkla, Pärni, Randvere, Riksu, Saia, Sauvere, Sepa, Sikassaare, Sõmera, Tahula, Tamsalu, Taritu, Tõlli, Tõrise, Tõru, Uduvere, Ulje, Unimäe, Upa, Vahva, Vaivere, Vana-Lahetaguse, Vantri, Varpe, Vatsküla, Vendise, Vennati, Vestla, Viidu, Viira, Õha külad ning Aste, Kärla, Kudjape ja Nasva alevikud.

Rahvastikuregistri andmetel elas Lääne-Saare vallas 01.01.2015.a seisuga 7241 inimest, neist 3538 meest ja 3703 naist. 01.01.2017 seisuga oli rahva arv Lääne-Saare vallas 7186 inimest, kellest 3715 olid mehed ja 3465 olid naised. Lääne-Saare valla asustustihedus on 8,97 in/km². Suurimad asustusüksused on 01.01.2017 elanike arvu järgi Kärla alevik (812 elanikku), Kudjape alevik (640), Aste alevik (427) ja Nasva alevik (390). Alevikes elab kokku 31,6 % rahvastikust.

Lääne-Saare valla rahvastiku taastootmispotentsiaali näitab 20–29-aastaste elanike arvestatav osakaal (12,9 % rahvastikust). Lääne-Saare valla rahvaarv on 2017. aastal võrreldes 2007. aastaga suurenenud umbes 3 % (tabel 2), tulevikus on tõenäoliselt oodata rahvaarvu stabiliseerumist või mõningast kasvu.

Tabel 1. Lääne-Saare valla rahvaarvu sooline ja vanuseline koosseis 01.01.2017

<i>Vanusegrupp</i>	<i>Arv</i>	<i>% elanikkonnast</i>	<i>Mehed</i>	<i>Naised</i>
<i>0-9 aastased</i>	675	9,4	349	326
<i>10-19 aastased</i>	695	9,7	374	321
<i>20-29 aastased</i>	928	12,9	488	440
<i>30-39 aastased</i>	905	12,6	517	388
<i>40-49 aastased</i>	1065	14,8	592	473
<i>50-59 aastased</i>	1015	14,1	520	495
<i>60-69 aastased</i>	819	11,4	434	385
<i>70-79 aastased</i>	639	8,9	255	384
<i>80-89 aastased</i>	316	4,4	92	224
<i>90... aastased</i>	26	0,4	6	20

Allikas: Rahvastikuregister

Viimase kümne aasta jooksul on Saare maakonna elanike arv vähenenud 2523 elaniku võrra, 2007. aastaga võrreldes –6,9 % (tabel 2). Statistikaameti prognoosi kohaselt on oodata langust ka tulevikus.

Tabel 2. Elanike arvu muutus Saaremaa kohalikes omavalitsustes ajavahemikus 01.01.2007 kuni 01.01.2017

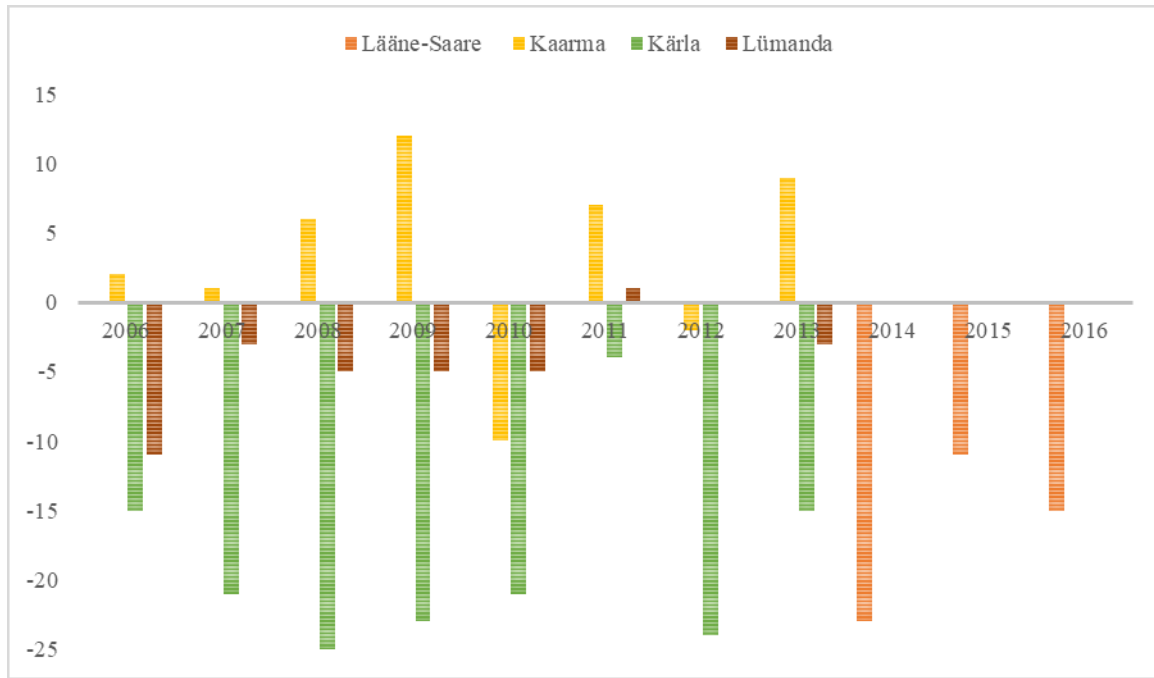
<i>Kohalik omavalitsus</i>	<i>Elanike arv 01.01.2007</i>	<i>Elanike arv 01.01.2017</i>	<i>Muutuse %</i>
<i>Kihelkonna vald</i>	<i>904</i>	<i>770</i>	<i>-18,14</i>
<i>Kuressaare linn</i>	<i>15256</i>	<i>13635</i>	<i>-10,57</i>
<i>Laimjala vald</i>	<i>812</i>	<i>706</i>	<i>-13,05</i>
<i>Leisi vald</i>	<i>2207</i>	<i>2026</i>	<i>-8,2</i>
<i>Lääne-Saare vald¹</i>	<i>6932</i>	<i>7186</i>	<i>3,66</i>
<i>Muhu vald</i>	<i>1933</i>	<i>1887</i>	<i>-2,38</i>
<i>Mustjala vald</i>	<i>756</i>	<i>689</i>	<i>-8,86</i>
<i>Orissaare vald</i>	<i>2113</i>	<i>1817</i>	<i>-10,69</i>
<i>Pihtla vald</i>	<i>1452</i>	<i>1409</i>	<i>-2,97</i>
<i>Pöide vald</i>	<i>964</i>	<i>876</i>	<i>-10,06</i>
<i>Ruhnu vald</i>	<i>117</i>	<i>147</i>	<i>25,64</i>
<i>Salme vald</i>	<i>1262</i>	<i>1198</i>	<i>-5,07</i>
<i>Torgu vald</i>	<i>375</i>	<i>345</i>	<i>-8</i>
<i>Valjala vald</i>	<i>1481</i>	<i>1351</i>	<i>-8,78</i>
<i>Kokku KOV</i>	<i>36564</i>	<i>34041</i>	<i>-6,9</i>

Allikas: Rahvastikuregister

Viimase kümne aasta jooksul on Saare maakonna elanike arv vähenenud 2863 elaniku võrra, 2005. aastaga võrreldes –7,67 % (tabel 2). Statistikaameti prognoosi kohaselt on oodata langust ka tulevikus.

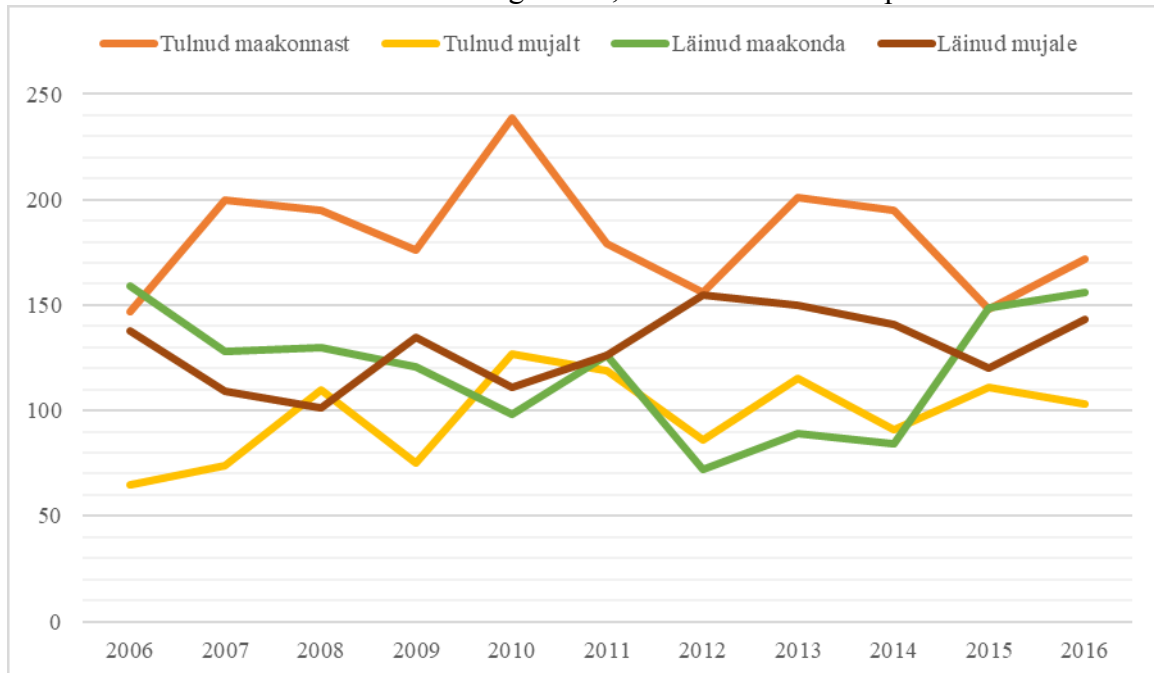
Joonisel 2 näidatud ajavahemikus on rahvaarv suurenenud Lääne-Saare ja Ruhnu vallas. Kõige enam on rahvaarv vähenenud Kihelkonna vallas (–18,14 %), arvuliselt on elanike arvu kaotus kõige suurem Kuressaare linnas (–1621 elanikku).

¹ 2007. aastal olid veel eraldiseisvad Kaarma (4258), Kärla (1798) ja Lümända (876) vallad.

Joonis 2. Loomulik iive Lääne-Saare vallas 2006 - 2017. Allikas: Rahvastikuregister

Joonisel 2 vaadeldavas ajavahemikus on üldiselt olnud iive negatiivne kogu Lääne-Saare valla piirkonnas, välja arvatud Kaarma piirkonnas 2006, 2007, 2009, 2009, 2011 ja 2013. aastatel. Suur suuremus Kärla piirkonnas tuleneb peamiselt riikliku erihoolekandeesutuse Sõmera Kodu paiknemisest Kärla alevikus. Endises Lümända vallas oli sündivus suurem 2011. aastal ning sündimus ja suurem võrdsed 2012. aastal. Loomulik iive on seal olnud suhteliselt stabiilne, mida ilmestab viimase nelja aasta sündide arvu tõus. Lääne-Saare vallas on selle moodustumisest alates olnud iive negatiivne, kuid tendents on positiivsema iibe suunas.

Joonis 3. Ränne Lääne-Saare vallas (elanike arv). Allikas: Rahvastikuregister

Rahvaarvu senist kasvu on toetanud positiivne maakonnasisene rändesaldo. Uute elanike sisserände tulemusena on oluliselt suurenenud linnalähedaste külade rahvaarv. Uusarenduspiirkondi eelistavad valdavalt (noored) pered, kes hindavad privaatsemat ja looduslähedasemat elukeskkonda. Kiiresti arenevate piirkondade probleemiks võib pidada elanike ühtekuuluvustunde ja ajalooliste sidemete puudumine. Valla rahvaarvu mõjutab oluliselt väljaränne maakonnast, ent senini ületab maakonnasisene rändesaldo maakonnavälist.

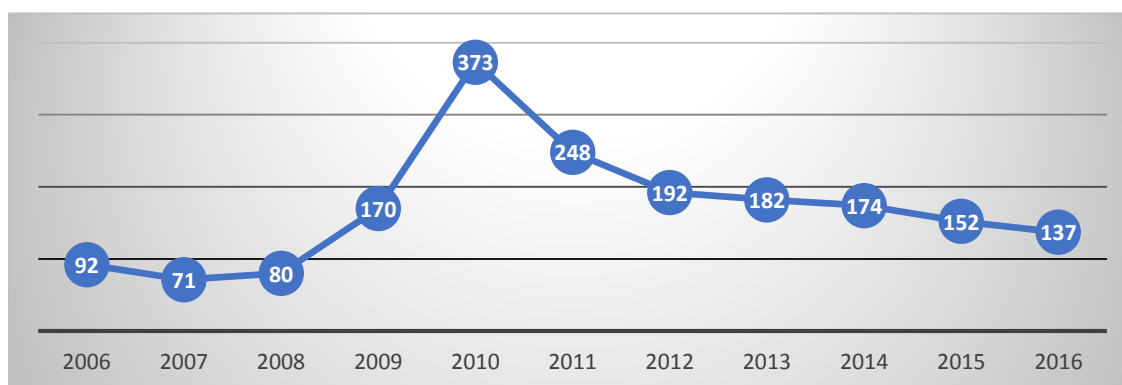
Peamised rahvastikuprotsesse mõjutavad tegurid ning nende mõju Lääne-Saare valla arengule

Lääne-Saare valla rahvastikuprotsesse mõjutab kõige enam Kuressaare linna lähedus, millega kaasneb linna lähiümbruse külade rahvaarvu kasv ning töö- ja õpialane pendelränne. Sisserände peamiseks reguleerijaks on valla üldine elukeskkond – looduskaunis miljöö (sh mere lähedus), üha populaarsemaks muutuv maaettevõtlus, elanike soovidele vastavate elamispiindade ning sotsiaalse ja tehnilise taristu olemasolu, avalike teenuste kättesaadavus jms. Sisserännet soodustab teedevõrgu väljaehitamine, valgustuse, veevärgi- ja kanalisatsioonisüsteemide rajamine, elamualade rajamine sobivatele haljasaladele ning puhkamis- ja sportimisvõimaluste täiustamine. Rahvastikuprotsesse mõjutavad ka valla poolt kavandatu elluviimine ning soodustuste ja toetuste olemasolu.

1.3 TÖÖHÕIVE

Lääne-Saare valla tööhõivet iseloomustab tihe seotus Kuressaare linnaga. Töökohtade paiknemine Kuressaare linnas selgitab positiivset maakonnasisest rännet Lääne-Saare valda, eelkõige Kuressaare linna lähedal paiknevatesse uuselamurajoonidesse (Muratsi, Kudjape, Upa, Nasva, Mändjala). Tööealine elanikkond moodustab ca 62 % valla rahvastikust. Suurim osakaal on 20–29-aastastel (14,9 %) ja 40–49-aastastel (15,2 %) elanikel.

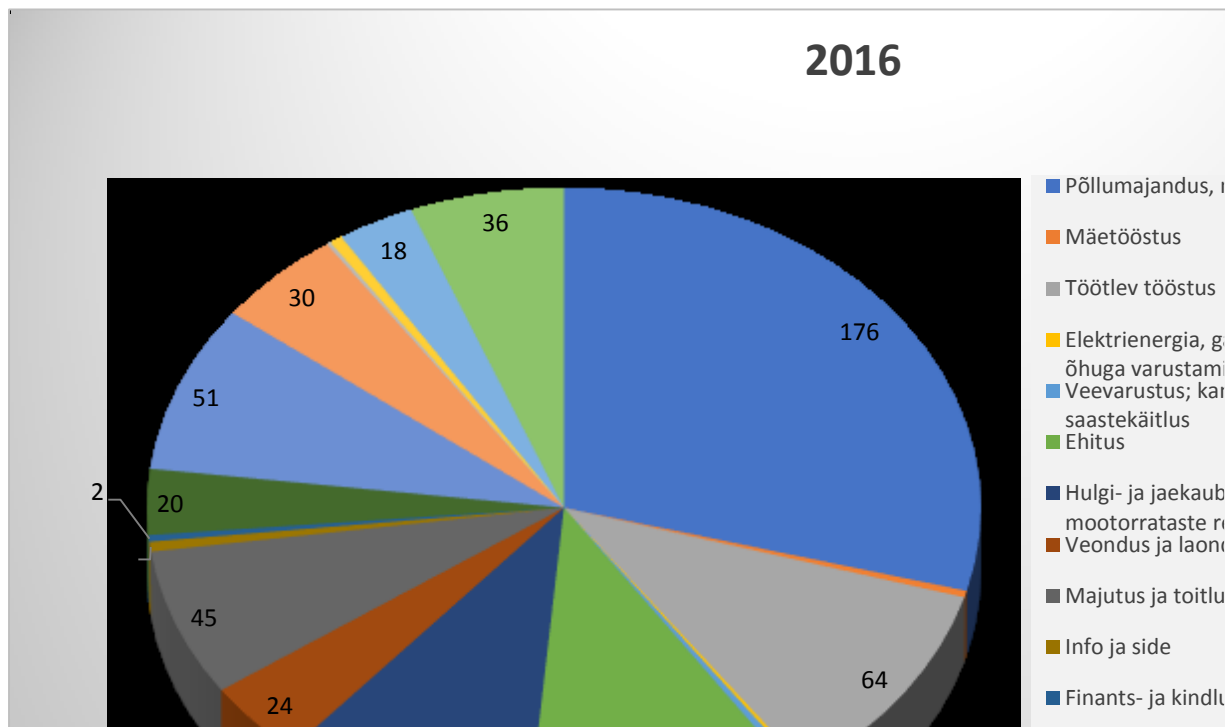
2016. aasta alguses oli Lääne-Saare vallas registreeritud 137 töötut, aasta lõpus oli neid 142. Positiivselt mõjub tööhõivele suvi, mil tööandjad vajavad teenindusvaldkonnas lisatööjõudu.

Joonis 4. Registreeritud töötuid Lääne-Saare vallas 2006–2016.a. Allikas: Töötukassa

Viimasel kümnel aastal on Lääne-Saare valla töötute arv olnud küllaltki stabiilne, välja arvatud 2009. aastal, mil nende arv oli kordades suurem. Suur töötute arv oli enamjaolt seotud toliaegse olukorraga maailma ja Eesti majanduses. Viimastel aastatel on töötute arv langeva tendentsiga.

Erihoolekande arengukava aastateks 2014–2023 seab eesmärgiks reorganiseerida üle 30-kohalised teenusekohad ning eelisarendada toetavate teenuste pakkumist ja osutamist, keskendudes isikukesksete ja kvaliteetsete teenuste arendamisele kogukonnapõhiselt. See tähendab, et valla territooriumil asuv riiklik erihoolekandeadus Sõmera Kodu oma tegevust aastast 2023 senises mahus eeldatavalt ei jätkata, mis omakorda võib vallas kaasa tuua töötusemäära märgatava suurenemise.

Joonis 5. Tähtsamad majandusharud Lääne-Saare vallas 2016. aastal. Allikas: Statistikaamet

Lääne-Saare valla tähtsamad majandusharud seisuga 31.12.2016 on põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, töötlev tööstus, ehitus ning hulgi- ja jaekaubandus. Märkimisväärselt palju tegeldakse ka majutuse ja toitlustusega, mistõttu ei saa alahinnata turismi osatähtsust. Statistikaameti andmetel on vallas registreeritud 469 ettevõtet.

2. KOHALIKU OMAVALITSUSE JUHTIMINE JA HALDAMINE

2.1. VALLA JUHTIMINE

Juhtimisstruktuuri järgi alluvad vallavanemale piirkondlikud teeninduskeskused ja viis osakonda. Valla struktuuris on kaks abivallavanemat.

Kantselei, mida juhib vallasekretär, korraldab vallavalitsuse ja volikogu tehnilist teenindamist.

Pärast kolme valla ühinemist moodustati Kärla ja Lümända endistesse vallamajadesse sotsiaals- ja kommunikatsioonifunktsiooniga teeninduskeskused. Teeninduskeskustes töötavad spetsialistid võtavad kohapeal vastu kodanikke ning nõustavad neid oma pädevuse piires.

Finantsosakond, mida juhib finantsjuht, tegeleb valla raamatupidamise ja finantsjuhtimise korraldamisega.

Ehitus- ja majandusosakonda juhib ehitus- ja majandusvaldkonna abivallavanem. Osakond annab kodanikele nõu ehituslikes küsimustes, peab registreid, nõustab ja juhib planeerimist ning tegeleb keskkonna valdkonna probleemide lahendamise ja järelevalvega ning arendusküsimuste ja projektidega.

Valla haldusküsimuste ja taristute teenindamise küsimustega tegeleb ME Lääne-Saare Haldus.

Valla haridus-, kultuuri-, spordi-, noorsootöö ja sotsiaaltöö valdkonda juhib abivallavanem. Nasva, Eikla ja Aste klubi tegevust koordineerib SA Lääne-Saare Kultuur.

Sotsiaalosakonda, mida juhib sotsiaalnounik, tegeleb kogu valla sotsiaalpoolega, sh koduhoolduse ja lastekaitsega, ning võtab vastu vallakodanike avaldusi. Kaarma, Kärla ja Lümända piirkondades töötavad koduhooldusega tegelevad spetsialistid.

Arenduste peaspetsialist, kes töötab ehitus- ja majandusvaldkonna abivallavanema alluvuses, vastutusvaldkond on arengukava koostamine, arendusprojektide kirjutamine ning aruandlus.

Vallavalitsus on kuueliikmeline.

Vallavolikogus, mis on 19-liikmeline, on kuus alalist komisjoni: arengu- ja eelarve-, haridus-, kultuuri- ja spordi-, külaelu-, sotsiaal- ja revisjonikomisjon.

2.2. KOHALIK EELARVE

Lääne-Saare valla eelarve koostamisel võetakse aluseks varasemalt volikogu poolt kinnitatud eelarvestrateegia. Eelarvestrateegia on arengukavas toodud investeringute ja tegevuste rahaline väljund.

Eelarve koostatakse tekkepõhiselt põhitegevuse tulude ja kulude ning investeeringute osas, finantseerimistegevust kajastatakse kassapõhiselt, kuna laene on võimalik kajastada ainult rahalise liikumise kaudu ning likviidsed vahendid on rahaliste vahendite jäägid pankades ja kassas.

Vastavalt Kohaliku omavalitsuse finantsjuhtimise seadusele peab omavalitsus jälgima netovõlakooormuse määra, mis tugineb tekkepõhisele majandustegevusele ja mille aluseks on tegevustulemi positiivne väärtus. Netovõlakooormuse ülemmäär sõltub tegevustulemi ja tegevustulude suhtarvust. Kui tulem jääb alla 10%, on netovõlakooormuse ülemmäär 60% tegevustuludest. Kui põhitegevuse tulem moodustab põhitegevuse tuludest vähemalt 16,6% (100/6), võib kohustusi võtta kuni põhitegevuse tulude mahuni. Netovõlakooormuse 10% ja 16,6% vahele jääva määra puhul saab netovõlakooormust suurendada vastava määra võrra.

2.3 KOONDHINNANG PRAEGUSELE OLUKORRALE

Vallavalitsusse on täiendavalt tööle võetud mitmesuguste valdkondade spetsialiste, et tagada kohaliku omavalitsuse seadusest ja muudest õigusaktidest tulenevate ülesannete täitmist. Hea teeninduse ja avalike teenuste tagamiseks tuleb tõhustada töötajate koolitamist ja meeskonnatööd.

Vallas on heal tasemel alus- ja põhiharidusvõrk. Tähelepanu vajab huvihariduse, sportimisvõimaluste ning noorte vabaaja veetmisvõimaluste mitmekesistamine. Koostöös Kuressaare linnaga on tagatud alus-, põhi- ning gümnaasiumihariduse kättesaadavus, mille jätkamine praegu ja edaspidi on haridusvaldkonnas määraval kohal.

Valdade ühinemine on muutnud valla kultuuritegevuse mitmekülgsemaks, lisandunud on piirkondade omanäolisus. Kultuuriasutused on tegusad ning jätkatakse traditsiooniliste ettevõtmiste korraldamist.

Vald toetab rahvuskultuuri ja rahvusliku eneseteadvuse säilitamisele suunatud kultuuritegevust ja traditsioonilist külaliikumist.

Vald on aktiivne partner vallasiseses, maakondlikus, üleriigilises ja rahvusvahelises koostöös. Valla teede olukord on rahuldav, oluline on edaspidi parandada ligipääsu perifeersetesse küladesse ning jätkata suurema elanikkonnaga asumite teede viimist mustkatte alla.

Suuremates asulates on välja arendatud toimiv veevõrk ja kanalisatsioon. Selle valdkonna arengut suunab Lääne-Saare valla ühisveevõrgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2015–2026. Oluline on leida lahendus sademevee ärajuhtimise täiustamiseks.

Korraldatud jäätmevedu toimib Lääne-Saare valla kõigis kolmes veopiirkonnas – endiste Kaarma, Kärla ja Lümanda valdade territooriumil.

Vallas on mitu kaugküttepiirkonda, mille süsteeme tuleb järjepidevalt täiustada ja hooldada. Kaugküttesüsteemide ja katlamajade rajamiseks ja rekonstrueerimiseks on otstarbekas taotleda toetust eri rahastamisallikatest.

Valla mitmekülgne loodus on eelduseks eri valdkondade ettevõtete tekkele. Valla arengus on oluline läbimõeldud planeerimine, vaatamisväärsuste eksponeerimine ja turismipotentsiaaliga piirkondade arendamine.

2.4 VALITSEMISEKS VAJALIKUD HOONED JA RAJATISED

Vallal on piisalt kinnisvara ja hooneid avalike ülesannete esmaseks täitmiseks. Osa hooneid on vananenud ja amortiseerunud ning ei vasta tänapäevastele energiatõhususnõuetele (Lümanda keskusehoone, Kärla endine vallamaja, Taritu rahvamaja, vallamaja Kuresaares Marientali tee 27, Aste klubi, Abruka teemaja-infopunkt, Randvere tööõppekeskus jt). Vallal on ka hiljuti rajatud tänapäevaseid hooneid: Aste põhikooli hoone, Nasva klubi hoone, Eikla klubi hoone, Abruka päästemaja ja Kärla rahvamaja. On ka tühje ja alakasutatavaid hooneid: Maleva spordimaja, Kaarma koolihoone, Vaivere koolihoone, Taritu vana rahvamaja hoone ja Lümanda vana vallamaja.

Valla teenuste osutamiseks mittevajaliku ja kasutust mitteleidva vara suhtes tuleb püüda leida kogukonnale vajalik kasutusotstarve või nad võõrandada. Aktiivses kasutuses olev vara tuleb ajakohastada. Kaardistamist vajab muuhulgas Vallavalitsusele kuuluvad lammutamist vajavad ja kasutuseta seisvad hooned. Vaja on pidevalt jälgida vallale kuuluva vara seisundi ja kasutamise tõhusust.

Lümanda pargi territooriumil asub eramaal endine söökla, mis on lagunenu ja hooldamata. Mõeldav oleks hoone koos maaga valla omandisse osta, heakorrastada ning leida sellele aktiivne kasutus või lammutada.

3. LÄÄNE-SAARE VALLA ARENGUNÄGEMUS

3.1. VISIOON AASTAKS 2023

Lääne-Saare vald on osa elujõulise elanikkonna ja kõrge elukvaliteediga Saaremaa ühisvallast, mis on uuendustele avatud ning edumeelne paik.

3.2. STRATEEGILISED EESMÄRGID

1. Tagatakse elanike sotsiaalne ja füüsiline turvalisus:

- vallas luuakse rahvastiku arenguga kooskõlas olev sotsiaalhoolekande- ja tervishoiusüsteem;
- valla elanikkond on konkurentsivõimeline nii tööturul kui ka hariduse omandamisel;
- maakasutuse ja asularuumi kujundamisel võetakse arvesse looduslikud tingimused ning kuritegevuse ja liiklusega seotud riske.

2. Lääne-Saare vald panustab kogukonna arengusse:

- vallas on elujõuline ja ühteoidev kogukond;
- vallas (ka maapiirkondades) on hea elada ning soodsad tingimused kodu rajamiseks ja puhkamiseks;
- valla elanikkond kasvab tänu loomulikule iibele ja positiivsele rändesaldole,
- valla elanikele on kättesaadavad kõik esmatarbeteenused;
- igale lapsele on võimaldatud kvaliteetne alus- ja põhiharidus;
- kõigile huvigruppidele on tagatud võimalused vabaaja veetmiseks, sportimiseks ja enesearendamiseks;
- vald soodustab seltsielu ja kultuurilist isetegevust;
- vald toetab kolmanda sektori tegevust.

3. Lääne-Saare vallas kujundatakse arenev ja aktiivne ettevõtluskeskkond:

- vald loob tingimused kohalike ettevõtjate ja partnerorganisatsioonide koostööks;
- luuakse ettevõtlust rahuldav taristu;
- luuakse soodsad tingimused ettevõtluse alustamiseks (sh ettevõtlusinkubaator).

4. Lääne-Saare vald on edumeelne ning arvestatav koostööpartner teistele kohalikele omavalitsustele ning arendajatele:

- vald on üks ühtse Saaremaa moodustamise juhtidest.

5. Kohaliku omavalitsuse organisatsiooni struktuur optimeeritakse:

- kaasatakse valla elanikke ning kohaliku omavalitsuse juhtimine saab olema läbipaistev;
- organisatsioonil on tõhus haldussuutlikkus ning finantsjuhtimine;

- vallas on toimiv arendustegevus.

6. Lääne-Saare valla areng on ruumiliselt tasakaalus:

- vald väärtustab ning arendab elukeskkonda;
- vald seab eesmärgiks arendada kvaliteetset elukeskkonda pakkuv taristu;
- vald pöörab suuremat tähelepanu puhvertsoonide loomisele elamu- ja tööstuspiirkondade vahele;
- puhkemajandus- ja turismiteenused arendatakse ka kaugemates külades;
- väikesadamad ehitatakse välja ning suurendatakse nende turismipotentsiaali;
- ehitatakse teid, kommunikatsioone ja muid tehnorajatisi.

7. Lääne-Saare vald teeb igakülgset piiriülest koostööd kohalike omavalitsustega väljastpoolt Eestit.

4. VALDKONDLIKUD ARENGUEESMÄRGID JA KAVANDATAVAD TEGEVUSED

4.1. HARIDUS

Lääne-Saare valla suuremates asulates, Astes, Kärjal ja Lümandas, on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust. Vallas on kolm põhikooli: Aste Põhikool, Kärja Põhikool ja Lümanda Põhikool. Gümnaasiumi- ja kutseharidust saab omandada Kuressaare linnas. Haridusasutustel on välja kujunenud oma traditsioonid ning koostööpartnerid.

Lääne-Saare valla territooriumil on kolm lasteaeda: Aste Lasteaed Mõmmik, Kärja Lasteaed ja Lümanda Lasteaed Karu-Kati. Aste ja Kärja lasteaias on moodustatud sobitusrühmad erivajadustega lastele.

Haridusasutustes on kasvanud hariduslike erivajadustega (HEV) laste arv. Seoses sellega on moodustatud nii erirühmasid kui –klasse, loodud on ametikohti tugispetsialistidele.

Huvihariduse valdkonnas pakutakse muusikaharidust Kärja Muusikakoolis. Koolis on võimalik õppida järgmisi instrumente: klaver, plokkflööt, akordion, saksofon, pop-jazz kitarr, väikekannelt lisapillina ja kitarr ansamblipillina. Lisaks toimivad kõikide koolide juures mitmesugused huviringid.

Valla kolm kooli ja lasteaeda on omavahel tihedalt seotud, moodustades Astes, Lümandas ja Kärjal kohalikud hariduskeskused. Aastani 2025 koostatud prognoosi kohaselt püsib lasteaeda ja kooli minevate laste arv stabiilne ning üheski piirkonnas ei ole ette näha järske muutusi.

Peamised probleemid

- Hariduse valdkonnas sõltuvad arengud suuresti kolmest muutujast: Kuressaare linna ja Lääne-Saare valla ühisest haridusruumist, omavalitsuste ühinemisest ja riigigümnaasiumi asutamisest.
- Ajakohase õppe- ja kasvukeskkonna tagamiseks vajavad valla haridusasutused iga-aastasi investeeringuid.
- Aste koolimajas napib klassiruumi ja puudub aulad
- Muutunud õpikäsitus eeldab suuremas mahus täienduskoolitusi haridusasutuste töötajatele.
- Kvalifikatsioonile vastavate tugispetsialistide leidmine on keeruline.
- Hariduslike erivajadustega laste osakaalu kasv toob kaasa vajaduse uute ruumilahenduste ja tugispetsialistide leidmiseks. Maakondlikul tasandil esmatasandi teenust osutavate tugispetsialistide leidmine keeruline.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Loodud on haridusasutuste töötajate motivatsioonipaketid (sh tunnustamine) ning tingimused personali töö tõhustamiseks ja enesetäiendamiseks.

- 1.1. Haridusasutuse juhtidele luuakse juhifond.
- 1.2. Alushariduse õpetaja palgamäär, kes töötab ühe õpetaja ametikohaga loodud rühmas ja tugispetsialistide palgamäär seotakse õpetaja riiklikult kehtestatud töötasu alammääraga
- 1.3. Parendada haridusasutuste töökorraldust õppetöö sisulise toetamise eesmärgil
- 1.4. Ühiste hangete korraldamine haridusasutuste koostööna
- 1.5. Haridusasutustes toimub regulaarne sisehindamine, sh õppiva organisatsiooni põhimõtete rakendamise hindamine oma koolikultuuris ja väärtuskasvatases..
- 1.6. Tagatakse vajalikud vahendid haridustöötajate täienduskoolitusteks, töötajatega peetakse arenguveestlusi.

2. Alus- ja põhiharidus moodustavad ühtse ruumi, toimib süsteemne koostöö alus- ja põhihariduse õppekasvatustöö ja -väärtuste alastes eesmärkides.

- 2.1. Korraldatakse juhtkonna regulaarseid kohtumisi, kooskõlastatakse valdkonna arendamist, planeeritakse ühiskoolitusi, tutvustatakse I kooliastme õpetajaid alushariduse õppekavaga ja vastupidi, arendatakse erispetsialistide ja hoolekogude vahelist koostööd ning õpetajate töökogemuste vastastikust vahetamist, korraldatakse regulaarseid ümarlaudu ja ühistegevusi.
- 2.2. Luuakse täiendavaid lasteaiakohti ja/või toetatakse lapsehoiuteenuse arendamist, kaasates vajadusel erasektorit.
- 2.3. Osaletakse tervist edendavate lasteaedade ja koolide võrgustiku töös nii maakonnasiseselt kui ka -väliselt.
- 2.4. Toimuvad eelkoolitunnid I klassi tulevatele õpilastele.

3. Haridusasutused teevad koostööd kõigi sidusgruppidega mitmel tasandil (lapsevanemate, hoolekogude, riigiametite, kogukonna ja teiste haridusasutustega).

- 3.1. Asjakohaste koolituste korraldamisega ergutatakse hoolekogude omaalgatuslikkust.
- 3.2. Toetatakse perekoolide tegevust
- 3.3. Haridusasutused osalevad riigiametite korraldatud ennetustegevustes
- 3.4. Kohalikku kogukonda kaasatakse erinevate ühisürituste kaudu.

4. Igale lapsele on tagatud võimetekohane haridus, ajakohane õppevara; rakendatakse mitmesuguseid aktiivõppemeetodeid.

- 4.1. Toetatakse paindlikku töökorraldust turvalise kasvukeskkonna tagamiseks koolieelsetes lasteasutustes.
- 4.2. Koostöös erialaspetsialistidega rakendatakse järjepidevalt tugisüsteeme hariduslike erivajadustega lastega toimetuleku toetamiseks. Võimaldatakse õpet neile sobiva õppekava järgi. Toetatakse efektiivsete tugiteenuste süsteemi rakendamist ning kompetentsuse kasvu.
- 4.3. Tagatakse haridusasutustes vajalike tugispetsialistide olemasolu

- 4.4. Uuendatakse õppekavasid, rakendatakse muutunud õpikäsituse põhimõtteid ja digiajastule kohaseid õppemeetodeid, kasutatakse e-õppevara, toetatakse õpetajate digikoolitusi.
- 4.5. Rakendatakse digiajastule kohaseid õppemeetodeid ja e-õppevara.
- 4.6. Toetatakse andekaid õpilasi.

5. Õppe- ja kasvukeskkond on tänapäevane ja turvaline, õppehooneid ja rajatise majandatakse säästlikult.

- 5.1. Tagatakse toimiv ja turvaline õpilastransport.
- 5.2. Kaasajastatakse valla lasteaegade õpi- ja kasvukeskkond.
- 5.3. Rekonstrueeritakse Lümända põhikool.
- 5.4. Korrastatakse Lümända põhikooli kooliõu ning ehitatakse siseteed, lipuväljak, mängu- ja puhkeväljak.
- 5.5. Majandushoone asemele ehitatakse Lümända koolimajale juurde uus hooneosa, kus on kaasaegsed ruumid tööõpetuse, kodunduse, loodusainete, robotika ja arvutiklassi jaoks.
- 5.6. Lümända põhikooli sööklale leitakse lahendus keskushoones.
- 5.7. Renoveeritakse Kärla põhikooli kõrvalhoone.
- 5.8. Kärla põhikooli poeglastele rajatakse ja sisustatakse ajakohane tehnoloogiaõpetusruum.
- 5.9. Remonditakse Kärla põhikooli välissokkel.
- 5.10. Soetatakse ja uuendatakse Kärla spordihalli söökla inventar ja seadmed.
- 5.11. Söökla juurde rajatakse konteinerkelder
- 5.12. Renoveeritakse Aste põhikooli tööõpetusemaja ning soetatakse vajalikud seadmed
- 5.13. Korrastatakse Lümända lasteaia õueala.
- 5.14. Renoveeritakse Lümända lasteaia peahoone ning rekonstrueeritakse majandushooned.
- 5.15. Rekonstrueeritakse Kärla lasteaia kelder, renoveeritakse sokkel ning rajatakse õuemaja.
- 5.16. Arendatakse Aste lasteaia õueala.
- 5.17. Aste lasteaias avatakse vajadusel uus rühm.
- 5.18. Koolide ruumikasutuse hindamine ja paindlike lahenduste leidmine õppekorralduse toetamiseks ja kaasava kooli põhimõtete rakendamiseks.

6. Toetatakse projektitegevusi ja võrgustikutööd.

- 6.1. Toetatakse osalemist erinevates koolide võrgustikes, näiteks tervist edendav kool, ettevõtlik kool jt.
- 6.2. Osaletakse liikumises „Kaasav kool“ „,Ettevõtlik kool“ /või sõnastada üldiselt: erinevates koolide võrgustikes, näiteks tervist edendav kool, ettevõtlik kool
- 6.3. Haridusasutuste töötajad vahetavad kogemusi erialastes võrgustikes.

7. Järgitakse väärtuskasvatuse põhimõtteid ning toetatakse rohke huvitegevuse kaudu omanäolisust.

- 7.1. Kvaliteetsete ja mitmekesiste võimaluste loomine laste/õpilaste annete ja huvide avastamiseks ning arendamiseks.
- 7.2. Toetatakse haridusasutuste huvitegevust.
- 7.3. Väärtuskasvatus on muutunud igapäevategevuste lahutamatuks osaks.

7.4. Õppe- ja kasvatustöös väärtustatakse paikkonna kultuurilugu.

4.2. NOORSOOTÖÖ

Vallas töötab kolm noorsootöötajat. Kaarma piirkonna noorsootöötaja töötab iga päev avatud Aste noortekeskuses, mis on kohalike noorte poolt väga hästi vastu võetud ning paljudel neist on juba kujunenud harjumus keskust iga päev külastada. Noortekeskuses saab mängida mitmesuguseid lauamänge, lauatennist ja jalgpalli, harjutada pillimängu, kasutada arvuteid ja teha palju muud.

Kärla piirkonna noorsootöötaja töötab Kärla spordihalli ruumides. Enne valdade ühinemist Kärla piirkonnas noorsootöötajat polnud ning praegu tegeldakse noortetoa sissetöötamisega. Sama on Lümända piirkonna noorsootöötajaga, kes asus ametisse 2016 aasta lõpus ja paikneb Lümända keskushoones.

Noortega suhtlemises on oluline osa iganädalasel koolikülastusel, mis annab võimaluse suhelda nii õpetajate kui ka õpilastega ning olla kättesaadav. Noorsootöötajad on loonud koolidega hea kontakti.

Valdkonna spetsialistid täiendavad end regulaarselt ning korraldavad kogu valda hõlmavaid laagreid ja noorteüritusi. Koolide juures tegutsevad huviringid. Toetatakse käimist Kuressaares huvikoolides ja -ringides.

Lääne-Saare vallas on värskest loodud noortevolikogu, mille valla eri piirkondadest ja koolidest pärit liikmed esindavad oma piirkonna seisukohti ja huvigruppe.

Peamised probleemid

- Kärla piirkonna noortetoa peamiseks probleemiks on ruumipuudus, mis piirab eri tegevuste harrastamist.
- Maapiirkondi iseloomustab huvitegevuste piiratud valik. Rohkem võimalusi on Kuressaare linnas, kuid sinna sõitmist võib olla raske korraldada. Probleemi lahendaks tänapäevase vabaajakeskuse rajamine Kärla piirkonda. Vaja oleks kindlaks teha, milliseid noorte huviringe on maapiirkondades vaja ning missugused on võimalused kohapealsete huviringide valiku suurendamiseks.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Noorsootöö on koordineeritud.

1.1. Luuakse piirkondlike noorsootöötajatega Lääne-Saare valla noortekeskus, piirkondadesse rajatakse noorsootöökõks vajalikud ruumid, arendatakse eri organisatsioonide vahelist koostööd.

- 1.2. Ühtsustunde tekitamiseks korraldatakse ülevallalist ühistegevust.
- 1.3. Noorsootööd tehakse seal, kus elavad noored (mobiilne noorsootöö, tänavanoorsootöö, kontaktnoorsootöö, nutikas noorsootöö).
- 1.4. Kaarma koolihoone ruumide baasil luuakse püsilaagrikeskus.
- 1.5. Noorte käimist noortekeskuses soodustatakse transpordiühenduse loomisega.

2. Vallas elavad avara silmaringiga teadlikud noored.

- 2.1. Noorsootöös arvestatakse kohalikke erisusi ja väärtustatakse kultuuripärandit.
- 2.2. Kasvatatakse noorte omaalgatust ja vastutustunnet.
- 2.3. Kasutatakse rahvusvahelise noorsootöö võimalusi, korraldades noortevahetusi.

3. Noored on kaasatud, loovad, ettevõtlikud ja haritud.

- 3.1. Noortevolikogu kaudu saavad noored osaleda valla juhtimises.
- 3.2. Mitmekesistatakse huvitegevusvõimalusi, pöörates eraldi tähelepanu poistele suunatud tegevustele.
- 3.3. Arendatakse noorte sotsiaalseid oskusi.

4.3. KULTUUR

Lääne-Saare vallas tegutseb aktiivselt kuus kultuuriasutust (Aste, Eikla ja Nasva klubi, Taritu rahvamaja ning Kärla ja Lümända kultuurimajad). Kultuuri valdkond on abivallavanema vastutusallas. Vallas on kolm piirkondlikku kultuurijuhti (Kärlal, Lümändas ja Taritus), kes on ühtlasi rahvamajade juhid. Kaarma piirkonna kultuuritööd korraldab Aste, Nasva ja Eikla klubide kaudu SA Lääne-Saare Kultuur.

Eikla ja Nasva klubid on värskest renoveeritud ning vastavad tänapäevastele nõuetele. Nasva klubil on aasta ringi avatud kohvik ja suur saal, mida saab kasutada mitmesuguste sündmuste tähistamiseks ning kus käivad koos harrastusringid. Saali kasutatakse ka *Blue-Ray* kvaliteediga filmide näitamiseks. Eikla klubil on raamatukogu ning saal, kus käivad koos teatri-, käsitöö- ja lastering. Eikla klubil on raamatukogu ning saal, kus käivad koos käsitöö- ja lastering.

Aste klubi läheb rekonstrueerimisse 2017 aasta sügisel. Uues rekonstrueeritud klubisse jääb toimima Avatud Noortekeskus. Aste raamatukogu on kavas tuua klubihoonesse, et kasutada ruume võimalikult otstarbekalt ning raamatukoguteenused oleksid elanikele kättesaadavamad.

Aste klubis käivad koos rahvatantsurühmad, tehakse bändiproove, korraldatakse etendusi ning traditsioonilisi üritusi. Klubi saali kasutab Aste põhikool koolisaalina. Esimesel korrusel tegutseb avatud noortekeskus.

Lümada kultuurimaja asub ühes hoones valla teeninduskeskuse, raamatukogu, jõusaali ja kogukonnaköögiga. Hoones on universaalne, teatrietenduste jaoks hästi sobiva lavaga saal.

Endises Taritu koolimajas tegutseva Taritu rahvamaja huvitegevuse järjepidevus ulatub sajandi taha: segakoor ja näitering alustasid oma tegevust 1912. aastal, rahvatantsurühm 1936. aastal ja Memme-Taadi lauluklubi 1960. aastal ja meesansambel 1985. aastal. Kõik kollektiivid tegutsevad aktiivselt ka tänasel päeval. Piirkonna tähtsündmus on iga-aastane Taritu laulupidu, traditsiooniliseks on muutunud ka Jõulumaa etenduste korraldamine maakonna lastele. Maja asukoht ja ümbrus soodustab suviste lastelaagrite ja spordiürituste korraldamist.

Uus Kärla rahvamaja valmis augustis 2017, uude majja kolis ka raamatukogu. Uues kaasaegses majas saab peale piirkondliku kultuuri- ja harrastustegevuse korraldada ka vallaüleseid üritusi.

Kõikides kultuuriasutustes töötavad täiskohaga juhid, kes koordineerivad piirkonna kultuuritööd, pakkudes nii lastele kui ka täiskasvanutele võimalusi sisustada oma vaba aega ning kaasa lüüa mitmesugustes arendavates ringides. Vaivere piirkonna kasutuses on endine koolihoone, mida haldab kohalik külaselts. Korraldatakse traditsioonilisi üritusi – nii ülevallalisi kui ka piirkondadele omaseid külakokkutulekuid, kaunima kodu konkursse, tantsu-, laulu- ja spordiüritusi; mitmesuguste stipendiumite jagamist jm. Endises Kaarma koolihoones paikneb Kaarma koolimuseum, kuhu on koondatud endise Kaarma valla kunagiste ja praeguste koolide nii esemeline kui ka elektrooniline andmebaas.

Lääne-Saare vallas on kaheksa raamatukogu: Abruca, Aste, Eikla, Kaarma, Kärla, Lümada, Randvere ja Taritu raamatukogu, milles igas töötab avalik internetipunkt. Valla territooriumil asub kaks maalinna – Kaarma ja Lihulinna maalinnad. Kaarma maalinnal peetakse traditsiooniliselt jaanipäeva ja öölaulupidu.

Peamised probleemid

- Taritu rahvamajal pole rahvamaja vajadusi rahuldavat lava ega hoiustamisruume. Põhimureks on ruumipuudus. Korraga on võimalik kasutada ainult üht saali ning seetõttu ei ole kõikidel soovijatel võimalik maja kasutada.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Valla olulised kultuuriobjektid on välja arendatud ja moderniseeritud.

- 1.1. Lümada keskuse hoone renoveeritakse nõnda, et saavutataks kogukonna teenindamiseks vajalik mitmefunktsionaalne lahendus.

- 1.2. Aste klubi rekonstrueeritakse ning sellele soetatakse vajalik inventar.
- 1.3. Suurendatakse Kaarma maalinna funktsionaalsust.
- 1.4. Osaletakse maalinnade võrgustiku projektis nii Kaarma kui ka Lihulinna maalinnaga.
- 1.5. Rahvamajadele ja kultuuriasutustele soetatakse uusi rekvisiite ja tõhustatakse nende tehnilist baasi.
- 1.6. Kõik valla klubid, rahva- ja kultuurimajad viiakse ühtse juhtimise alla, et soodustada kõigi kultuuriasutuste koordineeritud ja mitmekesist arengut.
- 1.7. Rekonstrueeritakse Taritu koolimaja hoone.
- 1.8. Koostöös kogudustega toetatakse valla territooriumil asuvate kirikute ja nende kõrvalhoonete renoveerimist ning kasutuse parendamist.
- 1.9. Koostöös Kaarma kogudusega rajatakse Kaarma kiriku pastoraadihoonesse Kaarma kultuuripärandi muuseum.
- 1.10. Koostöös Kaarma kogudusega arendatakse Kaarma kiriku olemasoleva lauda baasil välja võõrastemaja

2. Valla raamatukogud on renoveeritud ja laiendatud ning neis on kasutusele võetud tänapäevane raamatulaenutustehnika.

- 2.1. Jätkub Abruka raamatukogu-teabekeskuse väljaarendamine.
- 2.2. Aste raamatukogu paigutatakse Aste klubi ruumidesse.
- 2.3. Lümända raamatukogu paigutatakse keskusehoone esimesele korrusele ning uuendatakse raamatukogu mööbel.
- 2.4. Randvere raamatukogu ruumipuudusele leitakse lahendus ning soetatakse uus sisustus.

3. Jätkatakse valla traditsiooniliste kultuuriürituste korraldamise toetamist.

- 3.1. Kultuurivaldkonna piirkondlikke ja ülevallalisi tegevusi toetatakse valla eelarvest.
- 3.2. Valla toel ja mittetulundusühingute initsiatiivil korraldatakse mitmekesist kultuuritegevust.
- 3.3. Toetatakse kohaliku kultuuripärandi säilitamist ja jäädvustamist (trükised, mitmesugused tegevused, seminarid).

4. Loodud on soodsad tingimused uute ringijuhendajate ja kultuuritöötajate valda tööleasumiseks.

5. Kultuuritöö on tunnustatud ja motiveeritud.

- 5.1. Igal aastal tunnustatakse kultuurivaldkonnaga seotud inimesi ja organisatsioone.

4.4. SPORT JA VABA AEG

Spordi valdkonda koordineerib selle valdkonna eest vastutav abivallavanem. Valla sportlaste saavutused on leidnud tunnustamist vallast kaugemalgi. Korraldatakse traditsioonilisi spordiüritusi nii sportlastele kui harrastajatele. Püütakse mitte jääda paikkonnapõhiseks, vaid piirkondade sõprussidemete tugevdamiseks korraldada ka ülevallalisi spordiüritusi. Eesmärk on panna valdav osa valla elanikkonnast liikuma ja sportima. Spordiregistri andmetel on vallas registreeritud 12 spordiklubi.

Siseruumides on võimalik sportimiseks kasutada Aste põhikooli, Kaarma spordimaja ja Kärla spordihalli võimlat, Lümända kultuurimaja universaalsaali ning Taritu rahvamaja saali. Mitmed harrastusspordiringid käivad koos Nasva ja Eikla klubides. Sportimiseks saab kasutada ka Taritu vana rahvamaja saali.

Kärla spordihoones peetakse nii kohalikke kui ka maakondlikke spordivõistlusi. Kärla spordiklubi eestvedamisel on Kärla alevikku rajatud valgustatud suusa- ja matkaradadest ning spordiväljakust koosnev tervisekompleks, mille ääres on kelgumägi, kurniväljak ja parkla. Väga populaarne, ka Kuressaare linna elanike seas, on Upa-Kudjape terviserada.

Elanikele on kasutada mitu mängu- ja spordiplatsi: korvpalli-, jalgpalli- ja võrkpalliplatsid ning tennise- ja mänguväljakud.

Vallaelanike kasutada on jõusaalid Kudjape ja Kärla alevikes, Astes ning Lümändas.

Peamised probleemid

- Paljud harrastusspordi- ja spordirajatised (nt Aste ja Lümända staadion) ei vasta tänapäevanõuetele.
- Vähe on aktiivseid eestvedajaid ning ürituste ja võistluste korraldajaid.
- Maapiirkondadesse ja maakoolidesse on raske leida treenereid.
- Koolide treeningvarustus (nt suusad ja suusasaapad) on osaliselt vananenud ning vajab uuendamist.
- Paiguti on puudu mänguväljakutest.
- Spordielu ja koostöö teiste spordiorganisatsioonidega võiks olla aktiivsem.
- Vallas ei ole kõik kavandatud kergliiklusteed välja ehitatud.
- Spordivaldkonna koordineerimine on puudulik.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Olulised spordiobjektid (sh tervisespordiobjektid) ja vabaaja veetmise objektid arendatakse välja koostöös era- ja kolmanda sektoriga. Toetatakse külade spordi, mängu- ja palliväljakute tänapäevastamist või rajamist.

1.1 Astes kaasajastatakse või rajatakse uus spordiväljak ja vabaaja veetmise koht.

- 1.2 Taritusse ehitatakse jalgpalliväljak.
- 1.3 Lümända keskuses korrastatakse pargiala ja rajatakse laste mänguväljak.
- 1.4 Nasvale ehitatakse virgestusala ja külaplats.
- 1.5 Tänapäevastatakse Aste ja Lümända staadionid.
- 1.6 Valda rajatakse liikluslinnak.
- 1.7 Arendatakse valgustatud kergliiklusteede võrku.
- 1.8 Arendatakse valgustatud suusaradasid, liuvälju ning rula- ja trikiratturimaneeže.
- 1.9 Arendatakse piirkondade spordi- ja vabaajataristut.
- 1.10 Arendatakse bagi- ja krossiradasid.
- 1.11 Rajatakse motosportistaadion (liberada, kardisport, motosport, autokool).
- 1.12 Viiakse läbi Kärļa spordihoone remonttööd ja ehitatakse välja sademeveetrass.
- 1.13 Rekonstrueeritakse Kärļa spordihoone ja Kärļa Põhikooli vaheline kergtee.

2. Jätkatakse juba traditsiooniliste ning uute traditsiooniks muutuvate valla spordiürituste korraldamist/korraldamise toetamist ning nende laiemat propageerimist.

- 2.1 Lümända, Kärļa ja Aste piirkondades töötavad spordijuhid

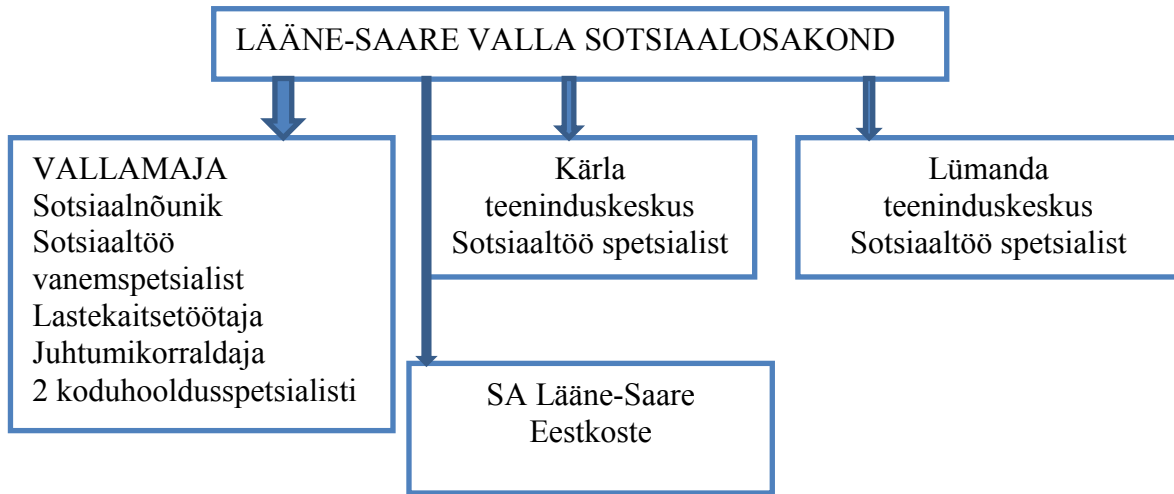
3. Väärtustatakse kooli-, lasteaia- ja harrastussporti.

- 3.1. Luuakse tihedam side koolide kehalise kasvatuse õpetajate ja valla vahel (infovahetus, tööplaanide koostamine).
- 3.2. Koordineeritakse osalemist vabariiklikel võistlustel (kooskõlastatakse ettevalmistavaid treeninguid ja võistlustest osavõttu).
- 3.3. Igal aastal tehakse kindlaks ja tunnustatakse parimaid kooli-, ja harrastussportlasi.
- 3.4. Maakondlikul tasemel juurutatakse koolinoorte spordivõistluste sari.
- 3.5. Toetatakse osalemist spordikoolides, -ringides ja -klubides
- 3.6. Spordihuvilistele antakse võimalus valida mitmekesiste spordiringide vahel. Võimaluste piires toetatakse spordiklubisid valla eelarvest. Valla elanikud saavad soodustingimustel kasutada spordisaale ja teisi spordirajatisi.
- 3.7. Toetatakse spordiklubide tegevust ja aidatakse kaasa olemasolevate rajatiste hooldamisel, täiustamisel ja uute rajamisel.
- 3.8. Tugevdatakse spordiorganisatsioonide vahelist koostööd.
- 3.9. Läbi spordimängude korraldamise propageeritakse liikumisharjumuste teket juba lasteaiast alates.

4. Huviringijuhid ja sporditreenerid on motiveeritud minema tööle valla erinevatesse maapiirkondadesse.

- 4.1. Tehakse aktiivset koostööd maakonna teiste klubide ja spordialaliitudega ning kasutatakse nende treenereid valla koolilaste spordiringide juhendamisel.

4.5. SOTSIAALHOOLEKANNE JA TERVISHOID.

Joonis 6. Lääne-Saare valla sotsiaalosalakonna struktuur

Vald osutab järgmisi tasuta sotsiaalteenuseid: sotsiaalnõustamine, asenduskoduteenus, hoolduse ja eestkoste seadmine, sõidukiparkimiskaartide väljastamine puuetega inimestele ning isiklike abivahendikaartide väljastamine.

Soodustusega või tasulised sotsiaalteenused on: koduhooldusteenus, hooldamine hoolekandetasutuses, eluasemeteenus, varjupaigategenus, tugiisikuteenus ja isikliku abistaja teenus.

Riigi poolt osaliselt finantseeritavad teenused on: igapäevaelu toetamine, toetatud töötamine, toetatud elamise teenus ning sügava ja raske puudega lapse hoiuteenus.

Vallas tegelevad sotsiaalhoolekandeteenuste pakkumisega:

- MTÜ Randvere Tööõppekeskus, mis pakub hoolekandeteenuseid psüühikahäiretega inimestele.
- MTÜ Lümanda Sotsiaalkeskus, mis seab eesmärgiks sotsiaalsete probleemide lahendamise ajakohastamise sotsiaalteenuste paindliku ja abivajajakeskse korraldamise kaudu. Hoolekandeteenuseid pakutakse ka psüühikahäiretega inimestele. MTÜ-ga on vald sõlminud viieteistaastase rendilepingu Põllupanga maja kasutamiseks, kus kavatakse pakkuda toetatud elamise teenust.
- SA Lääne-Saare Eestkoste, mis tegeleb vallas elavate piiratud teovõimega täisealiste isikute eeskostja ülesannete täitmisega.
- MTÜ Õnneonn, mis pakub erihoolekandeteenuseid.

Riiklik hoolekandetasutus AS Hoolekandeteenused, mis koordineerib Sõmera Kodu ja Kogula Kodu tööd. Sõmera Kodu pakub erihoolekandeteenused ning Kogula Kodu üldhooldekoduteenust.

Valla poolt makstavad sotsiaaltoetused on: ühekordne toetus, lapse sünnitoetus, matusetootus, ranitsatoetus, puudega inimese hooldajatoetus ja puudega inimese täiendav toetus. Riigi eelarvelistest vahenditest makstakse toimetulekutoetust ja vajaduspõhist peretoetust.

Peamised probleemid

- Eakatele osutatavate hoolekandeteenuste ebapiisavus. Põhilised murekohad on: hoolduskoha kõrge hind, teenuste ühekülgsus ning statsionaarse hoolduse diferentseerimatus (segahooldekodu).
- Rehabilitatsiooniteenuste vähesus ja keeruline kättesaadavus.
- Puuetega lastele, noortele ning nende peredele osutatavate hoolekandeteenuste vähesus.
- MTÜ Randvere Tööõppekeskuse ja MTÜ Lümända Sotsiaalkeskuse ruumide halb olukord.
- Teenuseosutajate vähesus maakonnas.
- Puudulik andmebaas erivajadustega inimeste kohta.
- Perearstiteenuse raske kättesaadavus maapiirkondades.
- Pereõevastuvõtu puudumine, perearstide suur koormus ja vähesus.
- Ülevaate puudumine vallaelanike tervisest, tervishoiualase üldinfo halb kättesaadavus.
- Vaimse tervise vähene väärtustamine, abisaamise raskused.
- Kohati on vallas probleemiks tervislike eluviiside eiramine (alkoholism, suitsetamine, ebatervislik toitumine).

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Tagatakse tänapäevaste hoolekandeteenuste kättesaadavus eakatele ning arendatakse koduhooldusteenuseid, mis aitaksid eakatel kauem kodus olla.

- 1.1. Külavanemate kaasabil tehakse kindlaks üksi elavad eakad.
- 1.2. Kõigile soovijatele tagatakse koduhooldusteenus.
- 1.3. Tehakse kindlaks omastehoolduse vajadus, mida toetatakse ja tunnustatakse.
- 1.4. Arendatakse virtuaalteenuseid.
- 1.5. Sotsiaalhoolekandes rakendatakse „häirenuputeenust“.
- 1.6. Kõikidele soovijatele võimaldatakse koht üldhooldekodus.
- 1.7. Rekonstrueeritakse Randvere tööõppekeskuse hoone.

2. Toimetulekuraskustes klientidele on kättesaadav varjupaigateenus.

- 2.1. Rajatakse diferentseeritud kohtadega sotsiaalkeskus.
- 2.2. Teenus on kõigis piirkondades kättesaadav.

3. Loodud on võimalused aktiivse eluhoiaku säilimiseks vanemas eas.

- 3.1. Toetatakse eakate eneseabigruppide klubilist tegevust.

4. Erivajadusega lastele on tagatud teenuste kättesaadavus ning igakülgne abi ja nõustamine.

- 4.1. Lastele ja nende peredele võimaldatakse tugiisikuteenust, psühholoogilise nõustamise jms teenuseid.
- 4.2. Erivajadustega inimestele ja nende peredele tagatakse hoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuse kättesaadavus ning arendatakse uusi teenuseid.
- 4.3. Erivajadustega lastele tagatakse õppimisvõimalused transpordi, eriklasside moodustamise, tugiõpetajate, tugiisikute jms toel.
- 4.4. Koostöös rehabilitatsioonimeeskonna ja peredega jälgitakse rehabilitatsiooniplaanide täitmist.
- 4.5. Vallas arendatakse lapsehoiuteenust.

5. Erivajadustega inimestele on tagatud mitmesugused sotsiaalteenused ning juurdepääs valla haridus- ning avalikku teenust pakkuvatele asutustele.

- 5.1. Tagatakse kogukonnas elamise teenuse kohad.
- 5.2. Tänapäevastatakse erihoolekandeteenust pakkuvate MTÜ-de kasutuses olevad ruumid ning toetatakse nende tegevust.
- 5.3. Ehitatakse kaldteid ja lifte.

6. Töötutele on tagatud igakülgne abi ja nõustamine

- 6.1. Töötuid kaasatakse rehabilitatsioonialasesse tegevusse, nõustatakse ning rakendatakse mitmesugustes projektides.
- 6.2. Toetused seotakse aktiivse tööotsingu ja projektides osalemisega.

7. Kodutud on aidatud toetatud elamisele, kus neid jälgib tegevusjuhendaja ja neile pakutakse toimetulekuõpetust.

8. Vallas on tagatud kvaliteetse perearstiteenuse kättesaadavus.

- 8.1. Kärla piirkonda rajatakse perearstikeskuse filiaal.

9. Kaasa on aidatud elanikkonna tervisekäitumise paranemisele.

- 9.1. Toetatakse ja korraldatakse tervist edendavaid aktsioone.
- 9.2. Valla haridusasutustes korraldatakse tervist edendavaid üritusi.
- 9.3. Tervislike eluviiside propageerimiseks korraldatakse tervisepäevi, loenguid jm üritusi, tehes koostööd külaseltside, lasteaedade, koolide ja vallaasutustega.
- 9.4. Korraldatakse valla terviseuuring.
- 9.5. Tehakse kindlaks terviserajatiste vajadus ning toetatakse nende ehitamist.

4.6. ETTEVÕTLUS, TURISM JA PUHKEMAJANDUS

Ettevõtluse arendamiseks on vald võimaluse piires kaasa aidanud selleks vajaliku taristu loomisele (valla teede ja tänavate ning tänavavalgustuse korrashoiule jms) ning jõudumööda ka külastuskeskkonna arendamisele (nt avalik rand Mändjalas, Abruca matkaradade korrashoid). Vald on toetanud MTÜ Saarte Geopargi tegevust, toetades sel moel valla vaatamisväärsuste paremat eksponeerimist ning suurendades valla turismi- ja puhkemajandusega tegelevate

ettevõtete võimalust kasvatada oma tegevuse tulukust. Vallaametnikud on oma pädevuse piires kaasa aidanud ka projektitaotluste koostamisele.

Lääne-Saare valla suuremad tööstus- ja tootmispiirkonnad on Sikassaare, Eikla, Mullutu, Randvere ja Lümända külad ning Kudjape, Aste, Nasva ja Kärla alevikud. Nendes perspektiivsetes tootmispiirkondades on olemas tänapäevane taristu (teed, side, elekter, vesi ja kanalisatsioon). Turismiga tegelevad ettevõtted (puhke- ja majutusasutused) paiknevad peamiselt ranniku lähedal ning Karujärve (Paiküla) piirkonnas. Inimesed huvituvad üha enam maaettevõtlusest ning otsivad kodukoha lähedal tööd või püüavad olla ise ettevõtja. Aasta-aastalt kogub suuremat populaarsust kohalike ressursside kasutamine. Kaarma dolomiidimaardla dolokivi kasutatakse peamiselt ehitusmaterjalina, olemas on mitu liiva- ja kruusamaardlat. Vallas on hästi arenenud puhtal loodusel ja/või käsitööl põhinev väikeettevõtlus (lubja, tõrva ja kadakasiirupi tootmine, seebi ja puudust toodete valmistamine ning kohaliku toidu väärindamine).

Peamised probleemid

- Taristu vajab täiustamist ja tänapäevastamist.
- Ettevõtete side vallaga on nõrk. Puudub ajakohane info, kes mida toodab või millist teenust pakub ning millised on eeldused ja võimalused ettevõtluse arendamiseks.
- Vald tunnustab vähe ettevõtjate tööd. Pärast valdade ühinemist on koostööside valla ja ettevõtjate vahel nõrgenenud. Vald ei ole kuigi teadlik ettevõtete vajadustest.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Tõhustatud on tegutsevate ettevõtjate ja valla vaheline koostöö.

- 1.1. Vajadusel korraldatakse sektorite kaupa ümarlaudu.
- 1.2. Luuakse ettevõtjate tunnustamise süsteem (nt valla parim maksumaksja, uute töökohtade looja).
- 1.3. Korraldatakse vallaametnike ja ettevõtjate ühiskülastusi naaber- ja sõprusvaldadesse, teistesse maakondadesse ning riikidesse.
- 1.4. Koostöös valla ja ettevõtjatega tehakse kindlaks taristu arendamise vajadus.

2. Ettevõtlusalane teave on paremini kättesaadav.

- 2.1. Lümända vana vallamaja ruumidesse luuakse kaugtöökeskus.

3. Kaasa on aidatud kohaliku külastuskeskkonna ning kohalikul eripäral ja traditsioonidel põhinevate (turismi)toodete ja teenuste arendamisele.

- 3.1. Koostöös ettevõtjate ja teiste osapooltega luuakse mitmekülgne ja atraktiivne pere- ja meelelahutuskeskus, et pikendada turismihooaeg aastaringseks.
- 3.2. Koostöös ettevõtjate ja teiste osapooltega eksponeeritakse paremini Euroopa keskpunkti ning arendatakse sellele tuginev uus turismitoode. Koht tähistatakse ja korrastatakse, varustatakse viitade ja selgitustahvlitega, rajatakse valgustus, matkarada ja parkla.

- 3.3. Koostöös ettevõtjate ja teiste osapooltega eksponeeritakse Pireti ja Tõllu temaatikat ning arendatakse selle põhjal uus turismitoode.
- 3.4. Koostöös ettevõtjate ja teiste osapooltega eksponeeritakse paremini kultuuriliselt, ajalooliselt ja looduslikult väärtuslike objekte (juurdepääs, viidasüsteem, tähistused, infotahvlid).
- 3.5. Koostöös RMK ja teiste osapooltega arendatakse Mändjala avalikku randa.
- 3.6. Koostöös teiste osapooltega arendatakse Pihla rand ujumiskohaks.
- 3.7. Koostöös teiste osapooltega arendatakse Nasva aleviku Jõeveere kinnistu ja rannaala puhke- ja virgestusalaks.
- 3.8. Koostöös teiste osapooltega rajatakse Kaarmise külla rannahoone ja tenniseväljak.
- 3.9. Korrastatakse ja uuendatakse matkaradade taristu ning püütakse luua uusi matkaradasid koos vajaliku taristuga (jõuväljakud, pingid, valgustus).
- 3.10. Koostöös teiste osapooltega tutvustatakse valla ja terve Saaremaa geoloogiat ning aidatakse kaasa selle tutvustamisele külastajatele.
- 3.11. Valla kodulehele pannakse viide või kaart, millel on näidatud piirkonna turismi- ja puhkemajandusettevõtted.
- 3.12. Koostöös teiste osapooltega ehitatakse Atla sadamasse rannahoone.
- 3.13. Koostöös teiste osapooltega algatatakse Lümanda keskuse detailplaneering, mille alusel korrastatakse tulevikus Lümanda keskuse pargiala ning puhke- ja virgestusala.
- 3.14. Koostöös teiste osapooltega suurendatakse Kaarma maalinna atraktiivsust.
- 3.15. Koostöös era- ja kolmanda sektoriga paigaldatakse Nasva jõge tutvustav stend
- 3.16. Koostöös era- ja kolmanda sektoriga rajatakse Abruca saarele linnuvaatlustorn.
- 3.17. Arendatakse Vesiaia sadamat.
- 3.18. Rajatakse Vahase saarele pääsemiseks laudteed nii Abruca saarel kui Vahasel.
- 3.19. Koostöös teiste osapooltega rekonstrueeritakse Nasva jõesadam

4. Osaletakse maakondlikes ja rahvusvahelistes turismiarendusprojektides

- 4.1. Tehakse koostööd mitmesuguste loodus- ja turismiorganisatsioonidega.
- 4.2. Osaletakse Saare maakonna maalinnade võrgustiku loomises. Kaarma ja Lihulinna maalinnad lülitatakse sellesse võrgustikku ning nende paremaks eksponeerimiseks rajatakse vajalik taristu.
- 4.3. Aidatakse kaasa maakondlike turismiorganisatsioonide liitmisele.

4.7. LOODUS- JA KESKKONNAKAITSE

Veerand valla territooriumist on looduskaitseliste piirangutega, kus maakasutust suunab Keskkonnaameti kaudu riik. Mida rohkem ranniku poole, seda enam on looduskaitselisi piiranguid.

Valda on tööle võetud järelevalvespetsialist ning see peaks keskkonnavalast järelevalvet oluliselt tõhustuma.

Teostatakse enam järelevalvet kinnistute üle, millistele kehtivad piirangud enne ja pärast ehitusluba väljastatakse. Rikkumiste tuvastamisel kasutatakse seadusest tulenevaid sanktsioone, et läbi selle anda avalikkusele signaal rikkumisega kaasnevate tagajärgede kohta.

Vajalik on kaardistada ja kontrollida reoveekäitlussüsteemid, ohtlikud hooned ja koostada edasine tegevuskava probleemide lahendamiseks. Vaja on enam tähelepanu suunata keskkonnahariduse/teadlikkuse tõstmisele. Ehituslubade andmisel tuleb arvestada rohkem looduskeskkonnaga (KSH; KMH nõudmine) ja hiljem ka nende nõuetest kinnipidamise järelevalvega.

Peamised probleemid

- Valla kodanike ja eelkõige maaomanike keskkonnaalane teadlikkus on kohati väike.
- Kinnisavaraarenduse soov tegutseda keskkonnatundlikes piirkondades (ehituskeeluvööndites, miljöövärtuslikel, kaitse- ja rannaaladel, rahvuspargis).
- Looduskaitse ja loodusturismi taristu (matkaradade, viitade, infostendide) vilets olukord kaitsealadel ja kaitstavate looduse üksikobjektide juures.
- Ebaseaduslikult rajatud või nõuetele mittevastavate reoveekäitlussüsteemide ohtus ning sagedased probleemid põhjavee kvaliteediga seoses valla haldusterritooriumi paiknemisega kaitsmata või nõrgalt kaitstud põhjaveega aladel.
- Metsade majandamise madal tase – heaperemehelikkuse puudumine metsa langetamisel ja väljaveol.
- Valla territooriumil on ikka veel hooldamata ja eluohtlikke objekte (vanu kaeve, varisemisohtlikke ja miljööd risustavaid hooned ning rajatisi).
- Jääkreostus – vanade katlamajade ja töökodade juures on pinnas piirkonniti reostunud ning amortiseerunud mahutite sees leidub ikka veel kütteõli jääke.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Säilib Lääne-Saare valla puhas ja tervislik keskkond.

- 1.1. Süvendatakse ja puhastatakse Nasva, Kärla ja Põduste jõgi.
- 1.2. Parandatakse Mullutu-Suurlahe keskkonnaseisundit.
- 1.3. Koostöös kohaliku kogukonnaga rajatakse ja majandatakse ujumiskohti.
- 1.4. Enne kavandatud majandustegevuste elluviimist korraldatakse uuringud, keskkonnamõtjude hindamine ja eelhindamine, et valla areng oleks tasakaalustatud ning arvestataks elanike ja arendajate huve.
- 1.5. Suurendatakse elanikkonna keskkonnateadlikkust reovee- ja jäätmekäitluse ning poollooduslike alade ja kaitsealade majandamise valdkonnas, korraldades infopäevi, asjakohaseid üritusi ning konkursse.
- 1.6. Maavarasid ja loodusressursse kasutatakse säästlikult.
- 1.7. Metsi hooldatakse ja majandatakse heaperemehelikult.
- 1.8. Väärtustatakse maaehituspärandit ja maamaastikke.

2. Looduskaitsealast infrastruktuuri ja loodusturismi on arendatud nii kaitsealadel, kaitstavate looduse üksikobjektide läheduses kui ka majandatavatel pool-looduslikel aladel.

2.1. Koostöös valla, RMK ja teiste osapooltega rajatakse, hooldatakse ja tutvustatakse matkaradu ning arendatakse neid teenindavat taristut (piknikulauad, telkimisplatsid, prügikastid, viidad jm).

3. Valla elanikud ja ettevõtjad on motiveeritud jätkama ja laiendama traditsioonilist looduskasutust.

3.1. Suurendatakse teadlikkust traditsioonilise looduskasutuse ja maaharimise valdkonnas ning tunnustatakse selle valdkonna arendajaid.

4. Arvestades valla eri piirkondade keskkonnatingimusi ning looduslikke ja sotsiaalseid olusid on välja töötatud eramajapidamistele sobivaid reoveekäitluslahendused.

4.1. Omapuhastite jaoks koostatakse käitusjuhendid ja -eeskirjad.

4.2. Omapuhastite rajamist toetatakse valla ja riiklike programmide kaudu.

4.3. Korraldatakse järelevalvet omapuhastite ehitamise, nõuetele vastavuse ja käitamise üle.

5. Ohtlikud (sh reostusohhtlikud) ja maastikupilti rikuvad kasutusest väljalangenud või hooldamata ehitised ja rajatised on kaardistatud ja likvideeritud.

5.1. Tehakse kindlaks valla haldusterritooriumil asuvate reostusohhtlikud objektid ning hinnatakse nende seisundit.

4.8. JÄÄTMEKÄITLUS

Tegevust jäätmekäitlusvaldkonnas koordineerib Kuressaare linna, Lääne-Saare valla ja Pihlta valla ühine jäätmekava aastateks 2015–2020.

Lääne-Saare vallas on jäätmevedu korraldatud kõigis veopiirkondades – endiste Kaarma, Kärla ja Lümanda valdade territooriumil. Vald teeb koostööd OÜ-ga Geodata Arendus, kes on Lääne-Saare vallale ja teistele Eesti valdadele välja töötanud geoinfosüsteemile EVALD tugineva jäätmemooduli, mis toimib jäätmevaldajate registrina ning mille abil vahetatakse informatsiooni jäätmevedajaga.

Jäätmeid enam kohapeal ei ladestata, vaid nad veetakse mandril paiknevatesse prügilatesse või masspõletusse.

Sega- ja klaaspakendite ning paberi ja papi kogumiseks kogu vallast on sõlmitud lepingud MTÜ-ga Eesti Pakendiringlus, MTÜ-ga Eesti Taaskasutusorganisatsioon ja OÜ-ga Tootjavastutusorganisatsioon. Nende kogumiseks on valla territooriumil 49 mahutit, mis asuvad 23 jäätmekogumispunktis: Aste, Kudjape, Kärla ja Nasva alevikes, Kärla aleviku Sõmera osas ning Aste, Asuküla, Eikla, Jõgela, Kaisvere, Karala, Kiratsi, Koimla, Kuuse, Kõrkküla, Lümanda, Muratsi, Pähkla, Randvere, Sauvere, Sikassaare, Upa ja Vaivere külates.

Ohtlike ning eterniidi- ja suurjätmeid saavad elanikud igaaastaselt ära anda Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel tasuta.

Endine Kaarma vald, Kuressaare linn ja Pihtla vald asutasid 02. märtsil 2007. aastal osühingu Saaremaa Prügila, mille eesmärgiks seati arendada jäätmekäitlust kogu Saare maakonnas ning järelhooldada suletud Kudjape prügilat. Osühingule kuuluvad jäätmekäitluskeskus (Kudjape jäätmejaam) ja puhkerajatiseks kujundatud Kudjape prügila.

Peamised probleemid

- Jäätmeveopiirkondades ei ole kõik elamud korraldatud jäätmeveoga ühinenud.
- Jäätmete liigiti kogumise süsteemi juurutamisega seoses on peamisteks probleemideks kujunenud konteinerite ületäitumine ning kohatine vähesus, inimeste vähene teadlikkus jäätmete liigiti kogumise asjus ning suviti jäätmetekke hüppeline suurenemine.
- Madal keskkonna-alane teadlikkus, mis väljendub nii sorteeritud jäätmete liigiti kogumiseks mõeldud konteinerite väärkasutuses kui ka keskkonna üleüldises risustamises (jäätmete ebaseaduslik ladestamine selleks mitte-ettenähtud kohtades).
- Avalike kohtade (kergliiklusteede, puhkekohtade, bussipeatuste, kalmistute) prügikäitlus ei ole ühtselt toimiva süsteemiga lahendatud.
- Biolagunevate jäätmete käitlemisvõimalused on kasinad ning nende käitlemine ebapopulaarne.
- Ei ole jäätmeaedikuid, -kuure ega kokkukandepunkte.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Toimib jäätmete liigiti kogumise süsteem

- 1.1. Arendatakse paberi ja kartongi, plasti, metalli, klaasi, biolagunevate aia- ja haljastu- ning köögi- ja sööklajajätmete, bioloogiliselt mittelagunevate aia- ja haljastujätmete, pakendite, puidu, tekstiili, suurjätmete ja probleemtoodete liigiti kogumist.
- 1.2. Lihtsustatakse suur- ja ohtlike jäätmete üleandmist.
- 1.3. Luuakse võimalused biolagunevate jäätmete käitlemiseks.
- 1.4. Korraldatakse ohtlike ja probleemsete jäätmete kogumisringe ning vajadusel rajatakse nende jaoks kogumispunkte.

2. Tõhustatud on järelevalvet eramajapidamiste, avalike jäätmemahutite ja ettevõtete jäätmekäitluse üle.

- 2.1. Risustajate tabamiseks paigaldatakse jälgimissüsteeme.

3. Suurenenud on elanikkonna jäätmekäitlusalane teadlikkus.

- 3.1. Lasteaedades, koolides ja küldes korraldatakse jäätmeteabepäevi.
- 3.2. Eri infokanalite kaudu levitatakse teavet jäätmete liigiti kogumise ja käitlemise kohta.

4. Korraldatud on avalike kohtade (kergliiklusteede, puhkekohtade, bussipeatuste, kalmistute, parklate ja vaatamisväärsuste ümbruste) prügi käitlus.

4.9. HEAKORD

Vallavalitsus korraldab haljasalade hooldamist ja heakorrastamist Aste alevikus, Kaarma maalinnal ja valla hallatavate asutuste territooriumil, Kärla alevikus ja Lümända külakeskuses. Hulkuvate lemmikloomadega tegelemise teenust ostetakse sisse MTÜ-lt Saaremaa Lemmikloomade Turvakodu. Kasutatakse üle-eestilist veebipõhist kohalike omavalitsuste lemmikloomaregistrit, mida renditakse AS-ilt Spin TEK.

Lääne-Saare vallas on üheksa kalmistut: Abruca, Kaarma, Kaarma-Liiva, Kärla, Lümända, Mõnnuste, Piila, Saia ning Kudjape, millest viimast haldab Kuressaare linn.

Peamised probleemid

- Puudub bussiootepaviljonide ja paljude üldkasutatavate objektide (sh külaplatsid, pargid, rannad) ümbruse korrastamise süsteem.
- Teeääred on kohati võsastunud ja rohtunud.
- Valla territooriumil esineb hulkuvaid lemmik- ja kariloomi.
- Kohati on loomaomanike teadlikkus lemmikloomade pidamise korrast vilets ja suhtumine lemmikloomadesse vastutustundetu.
- Puudub loomapüüdjateenus.
- Ei ole lepingulise varjupaigateenuse osutajat ega varjupaika.
- Kalmistud on kohati korrast ära: kaevud amortiseerunud, territooriumil kasvab palju vanu ja ohtlikke puid.
- Osalt eraomandis olevaid avalikke objektide hooldatakse ebaühtlaselt.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Valla era- ja üldkasutatavate alade (sh bussiootepaviljonid, külaplatsid, rannad) ümbrus on korrastatud.

- 1.1. Luuakse valla üldine heakorrasüsteem.
- 1.2. Igal aastal korraldatakse heakorrakonkurss.
- 1.3. Külaseltsse toetatakse külaväljakute ja muude avalike kooskäimiskohtade hooldamisel.
- 1.4. Viiakse ellu Kärla pargi hoolduskava.
- 1.5. Korrastatakse Lümända keskuse pargiala.

2. Looduse ja ajaloo seisukohast olulised alad on korrastatud.

- 2.1. Taastatakse ja hoitakse korrast Lümända piirkonna poollooduslikud kooslused.
- 2.2. Propageeritakse loodusturismi.

3. Kalmistud on korrastatud ning varustatud viitade ja vajaliku inventariga.

- 3.1 Korrastatakse kiviaiad ja juurdepääsuteed, parendatakse valgustust ning hoolitsetakse selle eest, et oleks tarbe- ja kätepesuvett.
- 3.2 Korraldatakse kalmistute jäätmemajandus (biolagunevate ja mittelagunevate jäätmete liigiti kogumine).
- 3.3 Kärla, Mõnnuste ja Lümända kalmistutel võetakse kasutusele kalmistute elektrooniline infosüsteem Haudi. Koostatakse Piila, Saia, Liiva, Abruca, Kärla, Mõnnuste ja Lümända kalmistute geaalused.
- 3.4 Eksponeeritakse kultuurilise- ja muinsuskaitse väärtusega hauatähised (kalmistute peavärvate juurde pannakse infotahvlid).

4. Vähenenud on probleemid hulkuvate lemmik- ja kariloomadega.

- 4.1 Suurendatakse inimeste teadlikkust lemmikloomapidamisega kaasneva vastutuse kohta.
- 4.2 Otsitakse hulkuvate loomade püüdmis- ja varjupaigateenust pakkuv lepingupartner.
- 4.3 Koostöös teiste omavalitsustega luuakse maakondlik loomavarjupaik.

4.10. TURVALISUS

Päästeteenistus on Lääne-Saare vallas korraldatud Saaremaa Päästeteenistuse Kuressaare Keskkomando ja Kihelkonna Tugikomando baasil (Kärla ja Lümända). Nende peamine ülesanne on teha tule- ja päästetöid (kaasa arvatud demineerimine), ent nad täidavad ka kodanikukaitse ja riikliku järelevalve ülesandeid. Lääne-Saare vallas on 23 tule- ja päästehüdranti, millest kaks ei ole töökorras, ning 47 tule- ja päästehoidlat, millest kolm vajab korrastamist või on raskesti ligipääsetavad. Vallas tegutseb 2008. aastast kaks vabatahtlikku tule- ja päästetöid seltsi, Karala Vabatahtlik Pritsumeeste Selts ning Abruca Priitahtlik Pritsumeeste Selts. Vabatahtlike tule- ja päästetöid seltside juures tegutsevad ka vabatahtlikud merepäästjad. Mõlema seltsi kasutuses on tule- ja päästetöid auto. 2014. aastal valmis Abrucaal päästemaja.

Kogukonna ja piirkonna vahelisi küsimusi lahendab piirkonnapolitseinik, kes võtab kodanikke vastu vallamajas ja teeninduskeskustes ning kelle kontaktandmed on avaldatud valla kodulehel. Peale piirkonnapolitseiniku teenindavad piirkonda ka patrull- ja noorsoopolitseinikud ja menetlejad.

Vallas on moodustatud 14-liimeline kriisikomisjon, mille ülesanne on korraldada kriisireguleerimist omavalitsusüksuse territooriumil.

Peamised probleemid

- Esineb alkoholi liigtarvitamisest põhjustatud avaliku korra ja liikluseaduse rikkumisi.
- Valla territooriumil on lagunemisohtlikke ehitisi ja objekte.
- Tule- ja päästetöid kohad on osaliselt tähistamata ja amortiseerunud.
- Mänguväljakute atraktsioonid on kohati vananenud.
- Kodanike teadlikkus võimalikest ohuolukordadest ja nendega toimetulekust on madal.
- Kohalikud küttekolded on halvas seisundis ja ebapiisavalt puhastatud.

- Osaliselt puuduvad teede ja tänavate nimesildid ning majanumbrid.
- Sagedasti leitakse peamiselt II maailmasõjast pärinevaid lõhkekehi.
- Sagedased on vargused suvilatest.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

- 1. Tagatud on valmisolek ulatuslike looduspõlengute ning merereostuse likvideerimiseks.**
 - 1.1. Toetatakse vabatahtlikku merepäästet.
- 2. Vallas on politsei, valla ja elanike aktiivses koostöös tagatud turvalisus ja avalik kord.**
 - 2.1. Toetatakse abipolitseinike tegevust (lisaks politseiameti tunnustamisele tunnustatakse ka vabatahtlikku tööd).
 - 2.2. Koostöös jõustruktuuridega (Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Kaitseliit). koolitatakse lapsi ja noori.
- 3. Ohtlikud ja lagunevad hooned on kaardistatud ja likvideeritud.**
 - 3.1. Maastikupilti risustavad hooned likvideeritakse, otsitakse võimalusi amortiseerunud hoonete likvideerimise rahastamiseks.
- 4. Tuletõrje veevõtukoerad on kaardistatud, korda seatud ja tähistatud.**
 - 4.1. Märgistatakse ja korrastatakse tuletõrje veevõtukoerad
- 5. Elanikkonda on teavitatud tuleohutuse tagamiseks vajalikest toimingutest (sh suitsuandurite paigaldamine, korstnate puhastamine).**
- 6. Organiseeritud on süsteemne naabrivalve.**
 - 6.1. Toetatakse naabrivalvepiirkondade loomist ning vajadusel luuakse koostöös politseiprefektuuri, ettevõtjate, elanikkonna ja kohalike omavalitsustega korrakaitseasutus.
- 7. Süvenenud on külavanemate ja kogukonna korrakaitseesindajate vaheline koostöö.**

4.11. TEHNILINE TARISTU

4.11.1. TEED, TÄNAVAD, VEONDUS JA SADAMAD

Lääne-Saare valla teede olukorda võib pidada rahuldavaks. Valda läbivate kohaliku tähtsusega riigimaanteede kogupikkus on 306 km, millest 238,5 km on tolmuvaba kattega. Kohalikke teid on 426 km, millest 44 km on tolmuvaba kattega, ning erateed 240 km, millest tolmuvaba kattega ligi 7 km, metsateed 61 km, millest tolmuvaba kattega alla kilomeetri. Valminud on mitu kergliiklusteelõiku. Kruuskattega teede tolmuvaba katte alla viimine ja kruuskatte remont toimub volikogu poolt kinnitatud igaaastase teehoiukava alusel.

Valla territooriumil asuvad avalikud Roopa, Atla, Abruca, Muratsi, Vahase, Nasva mere- ja jõesadamad ning mitu laotrikohta. Käkisilmast ehk endise Kuusnõmme lautri juurest toimub maismaaühendus Vilsandi saarega.

Peamised probleemid

- Paljudes valla sadamates puuduvad mugavad sildumistingimused ja sadamat teenindavad hooned.
- Vallas on palju kruuskattega teid.
- Kergliiklusteede võrgustik ei ole täielikult välja arendatud.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Juurdepääsu parandamiseks külustus-, turismi- ja puhkeobjektidele, vaba aja (aktiivse) veetmise võimaluste mitmekesistamiseks, kohalike elanike turvalise liiklemise tagamiseks ja liikluskoormuse vähendamiseks on arendatud kergliiklusteede võrgustik suundadel:

- 1.1. Kärla – Mõnnuste – Kuressaare (ringtee).
- 1.2. Kärla – Karujärve.
- 1.3. Kuressaare (ringtee) – Aste – Haamse.
- 1.4. Laheküla (lahtede vaheline tee lõik).
- 1.5. Lilbi – Tahula.
- 1.6. Lümända – Liiva (Kihelkonna).
- 1.7. Vaivere – Vätta

2. Volikogu kinnitatud kava alusel on intensiivse liiklusega teelõigud viidud tolmuvaba või mustkatte alla.

3. Volikogu kinnitatud kava alusel on parandatud kruuskattega teede seisundit.

4. Tihedalt asustatud piirkondades on rajatud kõnniteid ning rekonstrueeritud ristmikke ja tänavavalgustust.

4.1. Aste, Kärla, Kudjape ja Nasva aleviku tänavavalgustus rekonstrueeritakse ning varustatakse uute valgustitega.

5. Bussipaviljonid on korrastatud.

5.1. Bussipaviljonid korrastatakse ja valgustatakse.

6. Valla väikesadamad on korrastatud.

6.1. Koostöös teiste osapooltega arendatakse Roopa sadamat.

6.2. Koostöös teiste osapooltega arendatakse Atla sadamat.

6.3. Rekonstrueeritakse Nasva jõesadam.

6.4. Nasva Jõeveere kinnistule rajatakse slipp ja lautrikohad ning ehitatakse võrgukuurid ja maja hobikalastajatele.

6.5. Rekonstrueeritakse Abruka sadamahoone, millesse ehitatakse ruum varustuse jaoks ja vee keemilise puhastamise jaam.

6.6. Rekonstrueeritakse Abruka teemaja reoveesüsteem.

6.7. Muratsi sadamasse ehitatakse kalandusotstarbelise külakeskuse hoone. Sadam rekonstrueeritakse ning faarvaater süvendatakse.

6.8. Taastatakse Karujärve vana lautrikoht ning sinna ehitatakse teenindushoone.

6.9. Piirkonna noortele tutvustatakse merekultuuri ning propageeritakse merega seotud sportimisvõimalusi.

6.10. Abrukal arendatakse välja nõuetele vastav ujumiskoht.

7. Tagatud on mereni viivate teede avalikkus ja korrashoid.

7.1. Mustkätte alla viiakse Abruka sadama ja teemaja vaheline teelõik.

8. Erakinnistusesed teed on mõõdistatud ning muudetud avalikult kasutatavaks.

9. Kõik valla teed on märgistatud ja viitadega varustatud.

4.11.2. SOOJA- JA ENERGIAMAJANDUS

Kärla piirkonnas on praegu kaks kaugküttepiirkonda, mida käitab OÜ SW Energia. Kärla alevikul on kergkütteõlikatel, mis varustab soojaga kolme korterelamut ning nelja sotsiaalobjekti ja ühiskondlikku hoonet. Sõmera küla kaugküttepiirkonna hakkpuitu põletav katlamaja varustab soojaga AS-ile Hooldekoduteenused kuuluvat Sõmera Kodu ning kaht korterelamut. Kaugküttetorustiku kogupikkus on Kärla alevikus 850 m ning Sõmeral 1500 m. Kärla piirkonna sooja- ja energiamajanduse arendamiseks on koostatud Kärla valla energiamajanduse arengukava.

Lümanda piirkonnas kaugküttesüsteemi pole ning Lümanda küla korruselamuid, keskusehoonet ja lasteaeda köetakse lokaalsete halupuidukateldega.

Kaarma piirkonnas on ainsana ühendatud tsentraalse kaugküttesüsteemiga, mida haldab AS Kuressaare Soojus, Kudjape aleviku korterelamud. Kaarma kooli õppehoone saab sooja kergkütteõlil töötavast individuaalkatlast, mille tööd ja hooldust korraldab lepingu alusel AS Kuressaare Soojus.

Valla hoonetele on järjepidevalt otsitud energiasäästulahendusi: Sõmera kaugküttekattlamaja õlikatel vahetati hakkpuidukatla vastu 2014. aastal, Aste koolimaja saab oma soojuse energiasäästlikust maasoojussüsteemist, Lümända kooli kattlamaja on vahetatud õhk-vesi-soojuspumpade vastu ning kattlamaja ja kooli vaheline torustik on rekonstrueeritud. Eikla ja Nasva klubi küttesüsteemid on lahendatud maasoojuspumpadega.

Peamised probleemid

- Kärļa aleviku kaugküttesüsteemist saadud soojuse hind on tarbijatele kõrge. Murekohaks on renoveerimata ja soojustamata korterelamud, millest põhjustatud soojakadu suurendab veelgi küttehinda.
- Avalikud hooned, korteremajad ja elamud ei vasta tänapäevastele energiatõhususnõuetele.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Soojatootmine on muudetud energia- ja keskkonnasäästlikuks ning ökonoomseks.

- 1.1. Soodustatakse säästlike energiatootmisviiside kasutuselevõttu.
- 1.2. Renoveeritakse soojusõlmi.
- 1.3. Renoveeritakse Kärļa aleviku kaugküttepiirkonna küttesüsteem (katel ja soojustorustik).
- 1.4. Renoveeritakse Lümända keskuse küttesüsteem
- 1.5. Rekonstrueeritakse vallamaja kütte- ja ventilatsioonisüsteem.

4.11.3. VEEVARUSTUS JA KANALISATSIOON

Lääne-Saare vallas osutab ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniteenust AS Kuressaare Veevärk, mille üks osanikke on vald. Vallas on kaheksa tihedalt asustatud küla (Aste, Eikla, Mätasselja, Lümända, Mändjala, Laheküla, Sikassaare ja Upa) ja neli alevikku (Nasva, Kudjape, Aste ja Kärļa), kus on olemas keskne veevärk ja kanalisatsioon, ning üks küla (Koimla), millel on üksnes ühisveevärk. Üldiselt heas seisundis taristut haldab AS Kuressaare Veevärk, kellele on Nasva piirkonna ühisveevarustus- ja kanalisatsioonitaristu veel üle andmata.

Üle 2000 ie suuruse reostuskoormusega reoveekogumisasalaid on vallas üks ning alla 2000 ie suurusi kaheksa (tabel 3).

Tabel 3. Lääne-Saare valla reoveekogumisalad

Asula	Nimetus	Tüüp	Pindala ha	Koormus ie
Upa küla	Upa	< 2 000 ie	45	599
Kärla alevik	Sõmera	< 2 000 ie	25	1 550
Nasva alevik	Nasva	< 2 000 ie	82	560
Mõisaküla küla; Lümanda küla	Lümanda	< 2 000 ie	18	195
Kärla alevik	Kärla	< 2 000 ie	43	833
Kuressaare linn, Kudjape alevik, Sikassaare ja Upa küla	Kuressaare	> 2 000 ie	837	36 150
Endla küla; Aste küla	Haamse	< 2 000 ie	19	196
Kaubi küla; Koidula ja Eikla küla	Eikla	< 2 000 ie	13	130
Aste alevik; Saia ja Vantri küla	Aste	< 2 000 ie	30	600

Allikas: Lääne-Saare valla ÜVK 2015–2026.

2015. aasta seisuga kasutab ca 30 % Lääne-Saare valla elanikest ehk 2140 inimest AS Kuressaare Veevärk ühisveevärgiteenust ning ca 29 % rahvastikust (2095 inimest) ühiskanalisatsiooniteenust.

Sademeveekanaliseerimine Lääne-Saare valla asulates enamasti puudub. Sademevesi imbub haljasalade pinnasesse või juhatakse kraavi.

Koostatud on Lääne-Saare valla ühisveevärgi ja -kanaliseerimise arendamise kava 2015–2026, milles on ülevaade praegusest olukorrast ning järgnevatel aastatel kavandatavad meetmed ja investeeringutest.

Peamised probleemid

- Sademevesi pääseb ühiskanalisatsiooni (Nasva, Lümanda).
- Vallas on asustus enamjaolt hajus ning vee- ja kanalisatsioonisüsteemid tuleb lahendada lokaalselt.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Lääne-Saare valla tiheasustusalade elanikele on tagatud kvaliteetne joogivesi, reovesi kanaliseeritud ning sademe- ja liigvesi ära juhitud.

- 1.1. Ühisveevärgi ja -kanaliseerimise süsteemide arendatakse sellekohase kava kohaselt.
- 1.2. Sademevee ärajuhtimiseks korrastatakse kraave ning rajatakse vajadusel sademeveekanaliseerimine.
- 1.3. Nasva ja Mändjala ühisveevärgi- ja kanalisatsioonisüsteemide varad antakse üle AS-le Kuressaare Veevärk.

4.12. PLANEERIMINE

Lääne-Saare valla maakasutust ja ehitustegevust reguleerivad Lääne-Saare valla ehitusmäärus, kehtestatud detailplaneeringud ja järgmised üldplaneeringud:

Kuessaare linna ja Kaarma valla kontaktvööndi ühisplaneering (kehtestatud Kaarma Vallavolikogu 25. jaanuari 2012. a määrusega nr 1);

Kaarma valla üldplaneering (kehtestatud Kaarma Vallavolikogu 7. juuli 2010. a määrusega nr 9);

Kärla valla üldplaneering (kehtestatud Kärla Vallavolikogu 21. märtsi 2006. a määrusega nr 8);

Lümända valla üldplaneering (kehtestatud Lümända Vallavolikogu 21. augusti 2008. aasta määrusega nr 66).

Vastavalt Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 9¹ lg 1 p 3 kehtivad eelnimetatud üldplaneeringud endiste valdade territooriumil kuni uue üldplaneeringu kehtestamiseni.

Detailplaneeringute koostamise peamine eesmärk on elamukruntide planeerimine. Lääne-Saare vallas toimub aktiivne detailplaneerimine ja ehitustegevus mereäärsetes piirkondades ja Kuessaare linna vahetus läheduses.

Kui endise Kaarma valla territooriumil on maade munitsipaalomandisse vormistamine enamasti lõppenud, on osa endise Kärla ja Lümända valla katastriüksusi (sh teekatastriüksusi) veel munitsipaliseerimata.

Peamised probleemid

- Kaootiline planeerimine.
- Uusarenduste puhul on eelnevatest perioodidest jäänud reguleerimata valla ja arendajate suhted ja kohustused.
- Üleplaneerimine – arendused jäävad poolikuks.
- Jätkuvalt on vallas hooneid, mis ei ole kantud ehitisregistrisse.
- Reaalselt elatakse vallas, ent sissekirjutus puudub.
- Lõpetamata on maade ja teede munitsipaliseerimine ning omandireform.
- Kinnisvaraarendamine keskkonnatundlikes piirkondades (ehituskeeluvööndites, miljööväertuslikel aladel, kaitsealadel, rannaaladel, rahvuspargis).

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Ehitustegevus on koordineeritud ning planeerimine süsteemne ja järjepidev.

- 1.1. Arendajatele määratakse kindlaks tingimused ja kohustused.
- 1.2. Koostatakse teemaplaneeringud.
- 1.3. Tõhustatakse nõustamist ja järelevalvet.
- 1.4. Aastaks 2020. seadustatakse ja kantakse ehitisregistrisse registreerimata hooned.

- 2. Tühjalt seisvad või vähe kasutuses olevad hooned on inventeeritud ning püütud viia aktiivsesse kasutusse.**

4.13. KÜLAELU JA KODANIKUALGATUSLIK TEGEVUS

Lääne-Saare vallas on neli alevikku (Aste, Kudjape, Kärla ja Nasva) ning 111 küla. Valitud on 80 küla- ja alevikuvanemat. Kudjape alevik jaguneb nelja vanema vahel (Mereranna, Tööstuse, Lilleküla ja Pähklimetsa piirkonnad). Valla suhtlust MTÜ-de ja külakogukondadega koordineerib infotöötaja. Mitu küla on koostanud oma arengukava. Vallavolikogu on kehtestanud „Mittetulundusliku tegevuse toetuse taotlemise, määramise ja kasutamise korra“, millele tuginedes toetatakse seltside ja MTÜ-de tegevust.

Piirkondades tegutsevad aktiivselt nii külaseltsid kui ka huvialaühendused, sh usuühendused EELK Kaarma Peeter-Pauli kogudus, EEKB Eikla Priikogudus, EAÕK Piila Peaangel Miikaeli kogudus, Kärla Maarja-Magdaleena kogudus ja Lümanda Issanda Muutmise kogudus.

Valla ja külakogukondade senist tegevust võib hinnata positiivseks: vald on andnud mitmele seltsile maad tasuta rendile, toetab nii seltside investeeringute omaosalust kui ka iga-aastast tegevust. Koostöös on korraldatud mitmeid kultuuriüritusi. Nagu kogu Saaremaal, on ka Lääne-Saare vallas külaliikumine tugev ning heatasemeline. Karala küla valiti 2013. aastal ning Leedri küla 2015. aastal Saaremaa aasta külaks. Lisaks Saaremaa aasta küla tiitlile valiti Lümanda 2015. aastal ka kui terve Eesti aastakülaks. Mõlemad külad tunnistas Terevisioon rahva lemmikuks.

Kehtivad külade ja piirkondade arengukavad on valla arengukava osad.

Peamised probleemid

- Äärealade elanikkond väheneb ja vananeb.
- Valla poolt rendile antava maa rendiperiood ei ole alati vastavuses tegelike vajadustega.
- Kultuurialase koostöö tihendamine valla seltside ja kultuuriasutuste vahel annaks mõlemale poolele võimalusi oma tegevuste rikastamiseks.
- Külamajade ülalpidamine võib osutada kogukonnale koormavaks.
- Linnalähedaste külade ja alevike anonüümsus, mistõttu kogukondlik tegevus on nendes piirkondades nõrk.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Tihenenud on valla koostöö külakogukondade ja kolmanda sektoriga.

- 1.1. Valla munitsipaalmaa antakse rendile vähemalt 15 aastaks, et kolmandal sektoril oleks kindlus kavandada oma tegevusi.**

- 1.2. Vald katab põhjendatud juhul osaliselt või täielikult külamajade ja teiste avalike objektide kommunaalkulud.
- 1.3. Seltside suuremate investeeringute puhul toetab vald omafinantseeringu katmisel. Seltside investeeringud kajastatakse valla eelarves ja arengukava investeeringute tabelis.
- 1.4. Avalike teenuste osutamiseks sõlmitakse lepingud MTÜ-dega.
- 1.5. Kõrkküla seltsimaja köögile soetatakse seadmed, korrastatakse välisfassaad ja vahetatakse katus ning parkla viiakse mustkatte alla.
- 1.6. Karala külamaja juurde rajatakse kogukonnaed.
- 1.7. Koostöös teiste osapooltega arendatakse välja Randvere seltsimaja.

2. Tihenenud on valla, külavanemate ja kogukonna vaheline koostöö.

- 2.1. Vähemalt igale piirkonnale või kandile valitakse oma esindaja.
- 2.2. Vallamajas korraldatakse koostöös külaseltside ja külavanematega ümarlaudu.
- 2.3. Valla eri piirkondadesse korraldatakse tutvumisringkäike.
- 2.4. Tunnustatakse ja motiveeritakse külavanemaid, piirkondade esindajaid ja aktiivseid inimesi.

3. Valla elanikud on kaasatud valla ja piirkonna arendustegevusse.

- 3.1. Jätkub vallalehe „Põhjataht“ väljaandmine.
- 3.2. Aidatakse kaasa uuselamupiirkondades inimeste ühtekuuluvustunde suurendamisele.
- 3.3. Valla eri piirkondades korraldatakse külapäevi.
- 3.4. Kaasatakse aktiivselt suveelanikke.

4. Igas valla piirkonnas on soodustatud noorte perede elamaasumist ning ettevõtluse arendamist.

- 4.1. Peetakse meeles iga uue vallakodaniku sündi.
- 4.2. Antakse välja vallaelaniku/sissekirjutaja pass.
- 4.3. Osaletakse messil „Maale elama“ ja muudel analoogilistel üritustel.

5. Kaasa on aidatud lairibainterneti kättesaadavaks muutmisele kogu vallas.

4.14. INFOTEHNOLOOGIA

Internet on valla elanikele kommertsteenusepakkujate kaudu üldjoontes kättesaadav, selle kiirus aga hajaasustuspiirkondades reeglina väike ja ei võimalda kasutada paljusid pakutavaid teenuseid.

Baasvõrgu rajamiseks turutõrkepiirkondadesse kutsus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ellu projekti EstWin, mis on kahe hankega juba rajanud Karala-Lümanda-Koimla ja Aste-Eikla-Sauvere piirkonda optilise kaabli baasvõrgu.

Vallavalitsuse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (edaspidi IKT) töövahendid on tänapäevased ja vastavad ISKE turvanõuetele. Vallal on ametlik koduleht, mida jooksvalt värskendatakse. Kasutusel on ka tänapäevased sotsiaalmeediakanalid. Liitunud on volikogu infosüsteemiga VOLIS. Kõik valla avalikud raamatukogud on varustatud kiire Interneti ja kliendarvutitega, millega on võimalik sooritada peaaegu kõiki infotehnoloogiatoiminguid.

Peamised probleemid

- Kiire interneti kättesaadavus ei ole hajaasustuspiirkondade piisav või puudub hoopis. Näiteks Abruca saarel sõltub sidepidamine internetiteenuste ja mobiilside kvaliteedist, mis võib nõrga signaali tõttu osutada probleemseks. Raadiosidevõimekus puudub.
- Abruca praamiühenduse piletisüsteem on vananenud ja ebamugav, broneeringusüsteem puudub.
- Interneti baasvõrk on ebaühtlaselt arendatud. Riigi rajatud EstWin-võrk on küll kõigile teenusepakkujatele avatud, ent selle kasutamistingimused on ebasobivad ja kohalikud teenusepakkujate seda reeglina ei kasuta. EstWin-baasvõrgu toel ei ole võimalik ühendada allasutusi ega ka vallakeskuseid. Avalik info andmeside liitumispunktide (liitumiskaevude) asukohtadest puudub.
- Avaliku korra tagamisel on IKT-vahendeid praegu üldse ei kasutata. Viimasel ajal on aga tekkinud vajadus videovalve abil valvata avalike kohti (lasteaedade ja koolide territooriume, jäätmekonteinerite asukohti jms).
- Koolide ja lasteaedade IKT on ebaühtlane ning õppe- ja õpetamisvahendite pidev ajakohasena hoidmine on ressursi- ja tööjõumahukas. Ebaühtlane on ka koolide ja lasteaedade personali IKT-teadmiste ja oskuste tase.
- Muudes hallatavates asutustes on IKT ebaühtlane, kohati vananenud ning ebaturvaline.
- Sotsiaalhoolekandes kasutatakse IKT-vahendeid vähe.
- Valla kodulehel ei ole võimalik otse esitada digitaalallkirjastatud taotlusi ja neid vallavalitsuses automaatselt menetleda.
- Vallavalitsusel puudub ühtne sisemist juhtimist toetav kommunikatsioonimudel ning puudulikud on ka grupitöövahendid.
- Võimekus otse kajastada koosolekuid ja avalikke sündmusi on väike.
- Üritustest ja sündmustest teavitamine on killustunud, sest ühtne tänapäevane toetav infosüsteem puudub.

Aastaks 2023 saavutatud eesmärgid ja selleks vajalikud tegevused

1. Töö paremaks korraldamiseks on valla asutustes ja allasutustes täiustatud infotehnoloogilisi süsteeme.

- 1.1. Koolide, lasteaedade ja vallavalitsuse IKT-vahendite ja töötajate IKT-teadmiste ajakohastamine ja haldamine koondatakse ühtse süsteemi alla.
- 1.2. Valla hallatavate asutuste IKT-vahendid ajakohastatakse ning luuakse ühtne süsteem IKT-vahendite haldamiseks ja turvaliseks muutmiseks.
- 1.3. Elektrooniline suhtlemine vallavalitsusega muudetakse mugavamaks. Avaldusi saab täita ja vallavalitsusele esitada otse kodulehel. Kodulehele luuakse e-vormitaristu ja menetlussüsteem.
- 1.4. Otsitakse vallavalitsusele sobiv kommunikatsioonisüsteem ja grupitöötarkvara.
- 1.5. Avalikke koosolekuid kajastatakse multimeediavahendite abil otse või järelvaadatavalt veebikeskkonnas.
- 1.6. Teavet vallavalitsuse ja allasutuste ürituste ning sündmuste kohta hakatakse keskselt haldamine ja tõhusalt jagama.
- 1.7. Abruka laevaühenduse pileti- ja broneeringusüsteem tänapäevastatakse.

2. Hajaasustus- ja turutõrkepiirkondades on kiire internet muudetud kättesaadavaks.

- 2.1. Abruka saarel muutub kiire internet kättesaadavaks.
- 2.2. Koostöös ELASA sihtasutusega EstWin luuakse peakeskuste ja allasutuste vaheline baasvõrk, mis on kättesaadav nii omavalitsusele, teenusepakkujatele kui ka lõpptarbijatele.

3. Abruka päästemaja, merepäästkeskuse, päästeteenistuse, korraldusasutuste ja muude abi pakkuvate organisatsioonide vahel on loodud korralik raadioside.

4. Avaliku korra tagamisel kasutatakse videovalvet.

- 4.1. Valla videovalvet vajavad objektid kaardistatakse ning rajatakse videovalve- ja valvesüsteemitaristu.

LISA 1

Lääne-Saare valla lasteaia laste arv haridusasutustes seisuga 24.04.2017

Asutuse nimetus	Laste arv
Aste Lasteaed Mõmmik	83
Kärļa Lasteaed	71
Lümanda Lasteaed Karu-Kati	30
Eralasteaed Kõige Suurem Sõber	3
Kuressaare Perekodu	3
Saarepiiga Koolitus MTÜ	14
Kuressaare Pargi Lasteaed	8
Kuressaare Rohu Lasteaed	34
Kuressaare Ida-Niidu Lasteaed	62
Kuressaare Ristiku Lasteaed	34
Kuressaare Tuulte-Roosi Lasteaed	27
Kihelkonna Kool	4
Pihtla Lasteaed-Algkool	1
Pärsama Lasteaed	2
Salme Lasteaed Otto Triin	4
Pelguranna Lasteaed	1
Tallinna Lille Lasteaed	1
KOKKU:	382

Lääne-Saare valla õpilaste osalemine EHIS-es registreeritud huvihariduskoolides seisuga 24.04.2017

Asutuse nimetus	Laste arv
Kärļa Muusikakool	34
Kuressaare Muusikakool	45
Saaremaa Spordikool	91
Kuressaare Kunstikool	13
Tantsukool Semiir	37
Saaremaa Tennisekool	8
FC Kuressaare Jalgpallikool	52
Erakunstikool Anne	12
Minu Tantsukool	10
Aivi Auga Spordikool	8
Muudes huviikoolides	10
KOKKU:	320

Lääne-Saare valla põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste arv haridusasutustes seisuga 24.04.2017

Asutuse nimetus	Laste arv
Aste Põhikool	114
Kärla Põhikool	114
Lümanda Põhikool	69
Saaremaa Ühisgümnaasium	144
Kuressaare Gümnaasium	258
Kuressaare Vanalinna Kool	79
Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium	34
Kallemäe Kool	16
Kahtla Lasteaed-Põhikool	1
Kihelkonna Kool	1
Kohtla-Järve Täiskasvanute Gümnaasium	1
Käina Põhikool	1
Mustjala Põhikool	1
Leisi Keskkool	2
Orissaare Gümnaasium	1
Pihtla Lasteaed-Algkool	1
Pärnu Mai Kool	1
Pärnu Waldorfkool	2
Salme Põhikool	1
Tallinna Täiskasvanute Gümnaasium	1
Valjala Põhikool	2
Võru Täiskasvanute Gümnaasium	1
KOKKU:	845

Teiste kohalike omavalitsuste sissekirjutusega Lääne-Saare valla haridusasutustes õppivate õpilaste arv seisuga 24.04.2017

<i>Asutuse nimetus</i>	<i>Laste arv</i>	<i>Elukoha omavalitsus</i>
Aste Põhikool	5	Kuressaare linn
Aste Põhikool	2	Abja vald
Aste Lasteaed Mõmmik	8	Kuressaare linn
Aste Lasteaed Mõmmik	1	Pihtla vald
Aste Lasteaed Mõmmik	1	Tallinn
Kärla Lasteaed	2	Kuressaare linn
Kärla Põhikool	2	Kuressaare linn
Kärla Põhikool	3	Mustjala vald
Kärla Põhikool	1	Orissaare vald
Kärla Põhikool	3	Kihelkonna vald
Kärla Põhikool	1	Lääne-Nigula vald
Lümanda Põhikool	2	Kuressaare linn
Lümanda Põhikool	9	Kihelkonna vald
KOKKU:	40	

